

17e jaargang no. 4
15 december 1998

Gildebrief

DE GILDEBRIEF

De Gildebrief is het verenigingsblad van Het Gilde Vrijwillige Molenaars (GVM). Het blad verschijnt vier keer per jaar en wel in de maanden maart, juni, september en december. De oplage is 1950 stuks.

De redactie is, tenzij anders vermeld, verantwoordelijk voor de inhoud van het blad, met uitzondering van de artikelen van het bestuur van het GvVM. De redactie neemt graag kopij en suggesties voor artikelen in ontvangst, maar zij behoudt zich het recht voor artikelen niet, gedeeltelijk of gewijzigd te plaatsen.

Advertenties

Voor bedrijven of instellingen, die gelieerd zijn aan 'de molenwereld', bestaat de mogelijkheid in de Gildebrief te adverteren. Advertentietarieven zijn op het redactie-adres verkrijgbaar.

Bestuur van het GVM

G. (Gerard) Sturkenboom, voorzitter
Bisschop Arnoutlaan 14
5591 BL Heeze, tel. 040-2262602

B.A. (Boudewijn) van Weel, secretaris
Nwe Bussummerweg 92
1272 CK Huizen, tel. 035-5251695

G.W.M. (Gerard) Barendse, penningmeester
Beatrixstraat 79
2685 BH Poeldijk, tel. 0174-245580

H. (Henk) Demoet, opleidingen
Schimmelpenninckstraat 37
5121 HM Rijen, tel. 0161-222059

A. (Bert) van Uffelen, examencoördinator
Valkenlaan 8
7905 AA Hoogeveen, tel. 0528-271991

M.A.P. (Tinus) Verwijmeren, publiciteit
Sytwinde 148
2631 GW Nootdorp, tel. 015-3109646

A. (Andreas) de Vos, contacten afdelingen
Meyersloot 35
1831 EB Koedijk, tel. 072-5617648

Ledenadministratie GVM

E.N. (Eveline) Pouw-Schipper
Zwarteweg 70
1412 GE Naarden, tel. 035-6945428

Rekeningnummer GVM

Postbank(giro) 2144780 ten name van het
Gilde van Vrijwillige Molenaars te Poeldijk

'Molenbiotoop'-aangelegenheden

Meldpunt: De Hollandsche Molen
Sarphatistraat 634,
1018 AV Amsterdam
telefoon 020-6238703
telefax 020-6383319

Molenaarsverzekeringen (via het GVM)

Contactpersoon: J. (Jan) van Loenen
Arendshorst 34
3772 RV Barneveld, tel. 0342-400630

Bliksemafleidercontrole

Contactpersoon: D.J. (Dick) Abelskamp
Laan 1940-1945 2
7231 GL Warnsveld, tel. 0575-525068

Redactie Gildebrief

P.J. (Peter) de Moes, J. (Jan) van der Vlies,
G.J. (Gerrit) Pouw, M.A.P. (Tinus) Verwijmeren,
Redactieadres: p/a J. van der Vlies,
Maaskade 77a, 3071 ND Rotterdam,
tel. 010-4112299

© 1998 Het Gilde van Vrijwillige Molenaars

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronische gegevensverwerking of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, Nwe Bussummerweg 92, 1272 CK Huizen.

Kopij voor het volgende nummer moet vóór
1 februari 1999
in het bezit zijn van de redactie

Wie kopij op diskette aanlevert, gelieve dit te doen in WP 5.1 of WP 6.0.

IN DIT NUMMER

pagina

't Gaande werk	1
Afscheid van Jan Ottevanger	1
In memoriam Mr. J.M.M. Maas	2
Nieuws van Stichting De Sterremolen	3
Het opvoeren van water met waterkracht	4
De molenbiotoop	9
Friese molendag	13
De Vrijwillige molenaar en het molenbehoud	16
Bestuursmutaties	19
TIMS-molenexcursie 1999	19
Wateroverlast in het Groot Geestmerambacht	21
Wateroverlast bij de Schaapweimolen	22
Obdammer molen 300 jaar oud	22
Deense molenaars op excursie in Nederland	24
Excursie afdeling Gelderland	25
Werkgroep Risicobeheer Molens	26
Risicobeheer begint met bedreigingen	27
Een bezoek aan enkele Brabantse molens	30
Uitslag Actie Magma 2000	30
Reactie op "Nationale Molendag in den lande"	31
De geslaagden van het najaarsexamen	32
Groninger molen in Zaanse feesttooi	32

Bij de voorplaat:

Molen no. 4 van de Zevenhuizer viergang in de rouwstand wegens het overlijden van Jan Ottevanger, de vroegere molenaar van deze molen.

Het jaar 1998 ligt weer bijna in zijn geheel achter ons. Nog één jaar en het "millenniumprobleem" dient zich ook voor ons aan (het lijkt voor het Gilde overigens wel mee te vallen). Een korte terugblik maakt ons duidelijk, dat het Gilde wederom gegroeid is. Met name het aantal nieuwe leden in Friesland springt er positief uit. Dit wordt natuurlijk veroorzaakt door het in 1998 geëffectueerde samenwerkingsverband met het Gild Fryske Mounders. De eerste geslaagden in dit verband zijn ook al te melden. Met hen meegeteld is het slagingspercentage over heel 1998 uitgekomen op bijna 80%. Dit ligt op het gebruikelijke niveau, wat niet wegneemt, dat er voor sommigen teleurstellingen waren. Hopelijk laten dezen zich hierdoor niet uit het veld slaan. Onder de kandidaten waren dit jaar geen watermolenaars, maar die zullen in '99 ongetwijfeld weer komen. De opleiding loopt goed. Zeker zo'n 15 leerlingen zijn actief in vooral Limburg, N-Brabant en Overijssel. Stimulerend voor de opleiding in Overijssel was het gebaar van de Overijsselse Kasteleinstichting, die een koppel nog ongescherpte stenen, gevonden op één van haar terreinen, aanbood als "leerobject".

Het jaar 1998 kenmerkte zich vooral door de grote regenval en de hiermee gepaard gaande wateroverlast. Voor de poldermolens een goede gelegenheid om een bijdrage te leveren aan het droogmalen met de daarbij horende "nieuws waarde"; voor zowel de molens als de (vrijwillige) molenaars. Soms denk ik wel eens: "Zou er zich ook zo'n gelegenheid kunnen voordoen, waarbij de korenmolens hun steentje zouden kunnen bijdragen?" Tijdens NMD werd mij door een journalist gevraagd naar de beschikbaarheid van graan. Mijn antwoord is door de journalistieke aanpassingen vanwege (weer!) de "nieuws waarde" niet bij iedereen duidelijk overgekomen. Ik heb echter aangegeven, dat vrijwil-

ligers steeds moeilijker aan graan kunnen komen, dat - zeg maar - "in bruikleen" gemalen kan worden. Het kopen van graan om te malen (en te verkopen) voor consumptieve doeleinden is uiteraard ook een mogelijkheid, maar dit brengt veel verplichtingen met zich mee. Door regelgeving op het gebied van hygiëne (HACCP) wordt het steeds moeilijker om actief te blijven. Overigens zijn we, samen met het Ambachtelijk Korenmolenaarsgilde, in gesprek met het Ministerie van Volksgezondheid over een zg. hygiënecode voor deze "bedrijfstack".

Een aantal artikelen in deze Gildebrief heeft betrekking op de problemen, die we als vrijwillige molenaar ervaren. Zo worden we geïnformeerd over wateroverlast bij sommige molens, over risico-beheer en over de molenbiotoop.

Helaas zijn ons ook weer leden ontvallen. Allereerst ons erelid Mr. Maas, die als notaris in belangrijke mate heeft bijgedragen aan de statutaire geboorte van het Gilde. In oud-beroepsmolenaar Jan Ottevanger verliest de hele molenwereld een markant en gewaardeerd persoon. Aan beiden is een "in memoriam" gewijd.

Verder zijn er enkele excursieverslagen, waaronder dat van het bezoek van Deense molenvrienden, die per schip in Noord-Holland hebben rondgezworven. Met nog een aantal andere interessante artikelen biedt deze laatste Gildebrief van '98 genoeg stof, waarmee we de feestdagen passend kunnen doorbrengen. Overigens, de redactie werkt hard om de Gildebrief nog aantrekkelijker te maken. Meer mag ik niet verklappen, maar het is zeker een reden om verwachtingsvol naar 1999 uit te kijken. Namens het bestuur wens ik alle Gilde-leden fijne feestdagen en een voorspoedig 1999!

Gerard Sturkenboom, voorzitter

Afscheid van Jan Ottevanger

Op 12 augustus jl. overleed op 77-jarige leeftijd Jan Ottevanger, de vroegere molenaar van molen no. 4 van de Zevenhuizer viergang. Voor het Gilde was Jan Ottevanger van grote betekenis. Hij stuurde b.v. zijn zonen Johan en Gerard naar de opleiding van het Gilde, ondanks het feit, dat hij ze als vakmolenaar zelf had kunnen opleiden.

Dat ik hem heb leren kennen, dank ik eigenlijk aan een jeugdvriend van hem, Jan Arbman. Die Jan Arbman ken ik al sinds ik een jaar of twaalf was. Hij vertelde me, dat hij als kleine jongen eens bij Jan Ottevanger op de molen had geslapen. Eigenlijk sliep hij in een tent op het erf van de molen, maar toen er een nacht onweer in de lucht zat, vond moeder Ottevanger de tent als nachtverblijf te gevaarlijk en commandeerde de twee Jannen naar binnen. Ik

beloofde Jan Arbman zijn naamgenoot de groeten over te brengen, mocht ik ooit met hem in contact komen.

Dat gebeurde op een septemberdag in 1984. Jan Ottevanger herinnerde zich Jan Arbman wel degelijk, al had hij hem al een dikke vijftig jaar niet meer gezien. En zo werd Jan Arbman voor mij een binnenkomer bij Jan Ottevanger. Ik leerde hem kennen als een joviale man met een warme persoonlijkheid. Meteen bij die eerste ontmoeting mocht ik al gebruik maken van zijn roeiboot. Ik wilde nl. heel graag zijn molen fotograferen vanaf het water van de Rotte. Het was een heel eigenaardige dag wat betreft het weer. Het was bijna bladstil, maar het was buiig en er zat onweer in de lucht. Toen ik weer bij de molen terug was, stonden Jan Ottevanger,

zijn zoon Johan en ik nog een poosje buiten te praten. Jan trouwde het weer voor geen cent. Zijn wantrouwen bleek terecht, want op een gegeven moment hoorden we een heel vreemd geknetter in het topend van de molen. "Hoorde je dat?", vroeg Jan opgewonden aan mij, "dat was een blikseminslag, een kleintje, dat wel, maar het was er een! Dan heb je dat ook eens meegemaakt!" Het was heel vreemd, maar op dat moment voelde ik me ineens heel erg met hem verbonden, doordat we dat natuurverschijnsel samen hadden meegemaakt.

De tweede keer, dat ik Jan ontmoette, was in de winter van 1986. Toen had ik, uit enthousiasme over de Elfstedentocht van het jaar ervoor een paar Noren gekocht. Tot op dat moment had ik nooit anders dan op kunstschaatsen gereden. Bij de molen van Jan wilde ik ze gaan uitproberen, die Noren. Nou, na een paar slagen al kwakte ik tegen het ijs. Jan Spruit was ook op het ijs, maar die had heel wat minder moeite met schaatsen.

Jan Ottevanger voelde zich toen in z'n element. Hij zorgde ervoor, dat het ijs schoon bleef door het regelmatig te vegen. Er werden op de Rotte namelijk ook schaatswedstrijden gehouden. Zijn vrouw zorgde voor warme erwtensoep en ik kreeg uiteraard ook een kom.

Later kwam ik Jan altijd tegen op de halfjaarlijkse bijeenkomsten van de afdeling Zuid-Holland van het Gilde, tenzij hij om gezondheidsredenen verstek moest laten gaan.

Jan werd op 17 augustus ter aarde besteld na een dienst in de NH-kerk van Zevenhuizen. Het indrukwekkendste moment was, toen zijn zonen de kist plechtig de kerk binnendroegen. Geertje Ottevanger las een gedeelte uit het Bijbelboek Prediker. Leni Wittekoek-Ottevanger las een gedeelte uit het Bijbelboek Johannes. Jolanda Ottevanger-Verhaar zong "Abba-Vader". Talloze molenvrienden uit den lande woonden de plechtigheid bij. Arie de Koning sprak namens De Hollandsche Molen en haalde belvenissen uit het verleden op. En allen gingen na afloop van de dienst mee naar het kerkhof voor de teraardebestelling. Daar ging Gerard Ottevanger voor in gebed.

Tot slot kwamen in het Hervormd Centrum allen de familie condoleren met hun verlies. In een lange rij, die tot ver buiten het gebouw reikte, schuifelden we langs de familieleden. Iedereen probeerde troostrijke en bemoedigende woorden te spreken, maar de familie was alleen voor hun aanwezigheid al dankbaar.

Ik wens mevrouw Ottevanger, haar kinderen en verdere familieleden de kracht toe om hun verlies te verwerken. Jan Ottevanger is niet meer onder de levenden, maar wie van hen, die het voorrecht hadden hem te mogen kennen, zal deze molenaar in hart en nieren ooit kunnen vergeten?

Jan van der Vlies

In memoriam Mr. J.M.M. Maas

Op 16 september 1998 overleed ons erelid Mr. J. Maas. Mr. Maas was al lid van het Gilde vanaf het prille begin (1970), toen het Gilde nog niet eens een officiële vereniging was. Zelf is hij nooit daadwerkelijk met de opleiding tot vrijwillig molenaar begonnen. Hij droeg de molens gewoon een warm hart toe en stond direct vanaf het begin achter het streven van de groep enthousiaste mensen uit die tijd, die een opleiding wilden creëren tot vrijwillig molenaar. Vandaar zijn lidmaatschap, dat wij meer als een donatie moesten beschouwen.

Toen in september 1970 op een ledenvergadering werd besloten het Gilde een meer officieel karakter te geven, met Statuten en een Huishoudelijk Reglement, was Mr. Maas direct bereid om ons daarbij behulpzaam te zijn. Het was geen eenvoudige zaak. Het stond ons nog lang niet allemaal goed voor ogen, hoe de vereniging eruit zou moeten gaan zien en hoe de opleiding structuur zou moeten krijgen. Mr. Maas begon het een en ander op papier te zetten en kwam met een concept. Voor het Gilde was 1 november 1971 een belangrijke datum, want toen waren Evert Smit, Jos Gunnweg en ondergetekende 's avonds in Den Haag bij Mr. Maas op bezoek om het eerste concept te bespreken. Wat waren wij blij met zijn bijdrage! Hij begreep zo goed, wat ons voor ogen stond en gaf zulke waardevolle adviezen. Acht dagen later volgde een tweede

bezoek en in een brief aan onze leden van 16 maart 1972 schrijven wij: "Eindelijk, na lange tijd van werken, schrijven en vergaderen, is een concept gereedgekomen van Statuten en Huishoudelijk Reglement voor het Gilde. Grote steun hebben wij daarbij ontvangen van ons lid Mr. J.M.M. Maas uit Den Haag."

Op de algemene ledenvergadering van 15 april 1972 werden de statuten officieel aangenomen en werd Mr. Maas, die geheel belangeloos de Statuten en het Huishoudelijk Reglement had opgesteld, door de vergadering benoemd tot erelid. Enige tijd later volgde de officiële Koninklijke goedkeuring van onze vereniging.

Zoals gezegd, Mr. Maas streefde er niet naar om zelf vrijwillig molenaar te worden, maar altijd bleef hij lid van onze vereniging en, correct als hij was, stuurde hij altijd een bericht van verhindering, als er een jaarvergadering was.

Mr. Maas blijft in onze herinnering als iemand, die ons in de begintijd van het Gilde, waarin wij nog zoekende waren naar wegen om tot een goede opleiding te komen, buitengewoon tot steun is geweest.

Eric Zwijnenberg

Op monumentendag 1998 is het nieuwe achtkant van houtzaagmolen De Ster te Utrecht op de onderbouw geplaatst, nadat de herbouw van deze molen deze zomer een vertraging van twee maanden had opgelopen, omdat er in de onderbouw enkele rot gebleken balken dienden te worden vervangen. Na monumentendag is de firma Poland aan de slag gegaan voor het draaivaardig maken van de molen. We verwachten, dat de wieken nog dit jaar draaiend zijn te zien. En tot echt hout zagen zal de molen komend voorjaar in staat zijn.

Videofilm

Stichting De Sterremolen heeft aan CVS-video-producties opdracht gegeven om de herbouw van De Ster vast te leggen op videofilm. Hierdoor kan straks worden teruggekeken op het vakmanschap, waarmee de molenmakers de molen hebben herbouwd en op de meest spectaculaire momenten tijdens de herbouw. Hoofdsponsor is Reaal Verzekering. Daarnaast draagt de afdeling Culturele Zaken van de Gemeente bij in de kosten. Voor bezoekers van de molen zal de videofilm voor een redelijk bedrag te koop zijn.

Molenwijn

Binnenkort verkrijgbaar: een smaakvolle rode wijn, speciaal gewijd aan de herbouw van molen De Ster. Deze bijzondere actie is te danken aan winkeliersvereniging Kanaalstraat e.o., die hiermee de herbouw van de molen ondersteunt. Voor slechts / 7,50 per fles is een sprankelende Cotes Du Roussillon 1995 te koop met origineel herbouw-etiket. De verkoop is inmiddels begonnen bij diverse winkeliers op en rond de Kanaalstraat en natuurlijk in de molen.

Molen De Ster op Internet

Actuele informatie over houtzaagmolen De Ster kunt u sinds kort ook vinden op Internet. De site van De Ster biedt informatie over de historie van de molen en toont prachtige foto's van de herbouw. Ook houdt de site u op de hoogte van de laatste ontwikkelingen. Bovendien kunt u er terecht met vragen over bijvoorbeeld openstelling en reserveringen. Het adres is www.domstad.com.

Donateur worden?

Stichting De Sterremolen kent enkele honderden donateurs. Jaarlijks zorgen zij voor een bijdrage van zo'n 5.000 gulden. Daarmee maken zij niet alleen de herbouw mogelijk, maar zorgen ze er ook voor, dat de molen straks kan worden onderhouden. Donateurs ontvangen tweemaal per jaar de nieuwsbrief. Nieuwe donateurs zijn van harte welkom en ontvangen bij een jaarlijkse bijdrage vanaf 25 gulden een prachtig boek over de rijke geschiedenis van De Ster. Overmaking van uw bijdrage op giro 24241 onder vermelding van 'nieuwe donateur' is voldoende.

Vrijwilligers gezocht

Wilt u straks rondleidingen verzorgen bij het houtzagen, meehelpen bij het onderhoud en activiteiten, of op een andere wijze actief zijn in of rondom de molen? Het kan, want Stichting De Sterremolen zoekt vrijwilligers, die helpen de zaak draaiend te houden, als de molen is herbouwd. Ook mensen met organisatietalent, die zaken op poten kunnen en willen zetten, zijn van harte welkom. Belangstellenden kunnen zich melden bij Frédérique Looij, tel. 030-2937990.

Molenstenen

**Zowel met zachte uitslag
als massieve, kunnen wij u
naar keuze leveren.**

Onze maalstenen worden vakkundig afgewerkt, vooral het scherpen en het goed onder de rij brengen.

Ook voor nieuwe Duitse blauwe stenen, kunst- en sierstenen kunnen wij u van dienst zijn.

Voor verdere inlichtingen graag bereid.

H.J.A. van Vugt

Molensteenfabriek

Zomereik 10, 5682 HH Best

Telefoon 0499-395454

Boek gevraagd

Wie kan mij helpen aan het boek "De molen in ons volksleven" door A. Bicker Caarten? Gaarne reacties aan:

J.H. Pottjewijd
Molenaar te Sleen
tel. 0591-626461

Alvast bedankt.

Het opvoeren van water met waterkracht

September, oktober, november 1998. Het regent hard en het waait hard. Een heel najaar lang. Depressies en regenzones wachten in file om al hun water en wind 't liefst boven Nederland te lozen, culminerend in één regenbui van twee maanden. Ideaal weer voor de vrijwillige poldermolenaar. Hij kan aan de gang, zo vaak als hij maar wil. Wat er ook valt te kankeren, niets over gebrek aan water. Vooral water - TV-beelden vol!

"Mijn" Westveense molen draait snel en maalt dapper mee. Maar hoe vaak hij ook met malen meehelpt, het land blijft zo nat als een spons. De polder is klein, maar het water moet twee meter omhoog, een zware opgave voor een scheprad. De oude wip kan de harde wind dus best gebruiken; de molen loopt continu 90 à 100 enden en maakt er een hoop lawaai bij. Het waterwiel is nl. in 1858 gemaakt, draait dus al 140 jaar mee en dat is goed te horen aan het hevige gekraak. Vooral, als het wat langzamer gaat. Merkwaaardig, dat het gekraak minder wordt, naarmate het wiel vlugger rondgaat. Het gaande werk lijkt het liefst snel te worden aangedreven.

De ondertoren is nog van 1674 en "praat" met het waterwiel mee. Inmiddels zijn me al die geluiden door de jaren heen vertrouwd geraakt. En wanneer het getril, gebonk en gekraak een paar uur voortduurt, dwalen m'n gedachten wel eens af. Dit keer naar het (verre) verleden.....

Hoe lang maalt deze molen nu al? Bijna 325 jaar. Maar nog veel eerder, in 1408, dus een kleine zeshonderd jaar geleden, draaide de eerste poldermolen. Bij Alkmaar, voorzover men weet. Zeshonderd jaar water opvoeren met windkracht!

Natuurlijk, begin vorige eeuw kwamen de stoomgemalen en begin deze eeuw de stroomgemalen - modernisering, die duizenden poldermolens nekten. Maar anno 1998 bestaan er nog altijd 400 (waaronder 24 tjaskers) in Nederland. En vele daarvan zijn nog altijd in staat op windkracht hun polder te bemalen. Dus, zeshonderd jaar water opmalen op windkracht.....

En daarvoor? Toen de poldermolens nog niet bestonden? Voerde men toen ook al water op? Jawel, maar met andere energiebronnen dan de bovengenoemde, nl. met *spierkracht* en *waterkracht*.

Van scheprad naar waterrad

Toen in 1408 de eerste poldermolen draaide, gebruikte men daarbij een wateropvoerwerktuig, dat al zeer lang bestond - het scheprad. De herkomst van het scheprad ligt in Oud-Babylonië. Op een opgegraven spijkerschrifttablet, gedateerd op ca. 1200 vóór Chr. staat: *"De man, die het zes meter grote rad met 17 schepuaten bedient, moet een vergoeding krijgen."* In 200 vóór Chr., dus duizend jaar later, noemt een Griek, Philon, een

tredrad, waarmee water wordt geschept. En voor de vaste Bijbellezers onder u, het woord "scheprad" staat in het boek Prediker, hoofdstuk 12 vers 7. Prediker is geschreven ca. 500 vóór Chr.

In die tijd werd het scheprad door spierkracht in beweging gehouden. De spierkracht werd geleverd door een slaaf, die akkers en tuinen met water bevoeide. Een eerste en nauwkeurige beschrijving van zo'n antiek scheprad danken we aan de Romeinse architect Vitruvius. Hij leefde in de eerste eeuw vóór Christus en legde in een beroemd geworden boek, getiteld *"De Architectura"* (handboek bouwkunde) de toenmalige stand van zaken van de techniek vast. In het hoofdstuk "Machinebouw" schrijft hij:

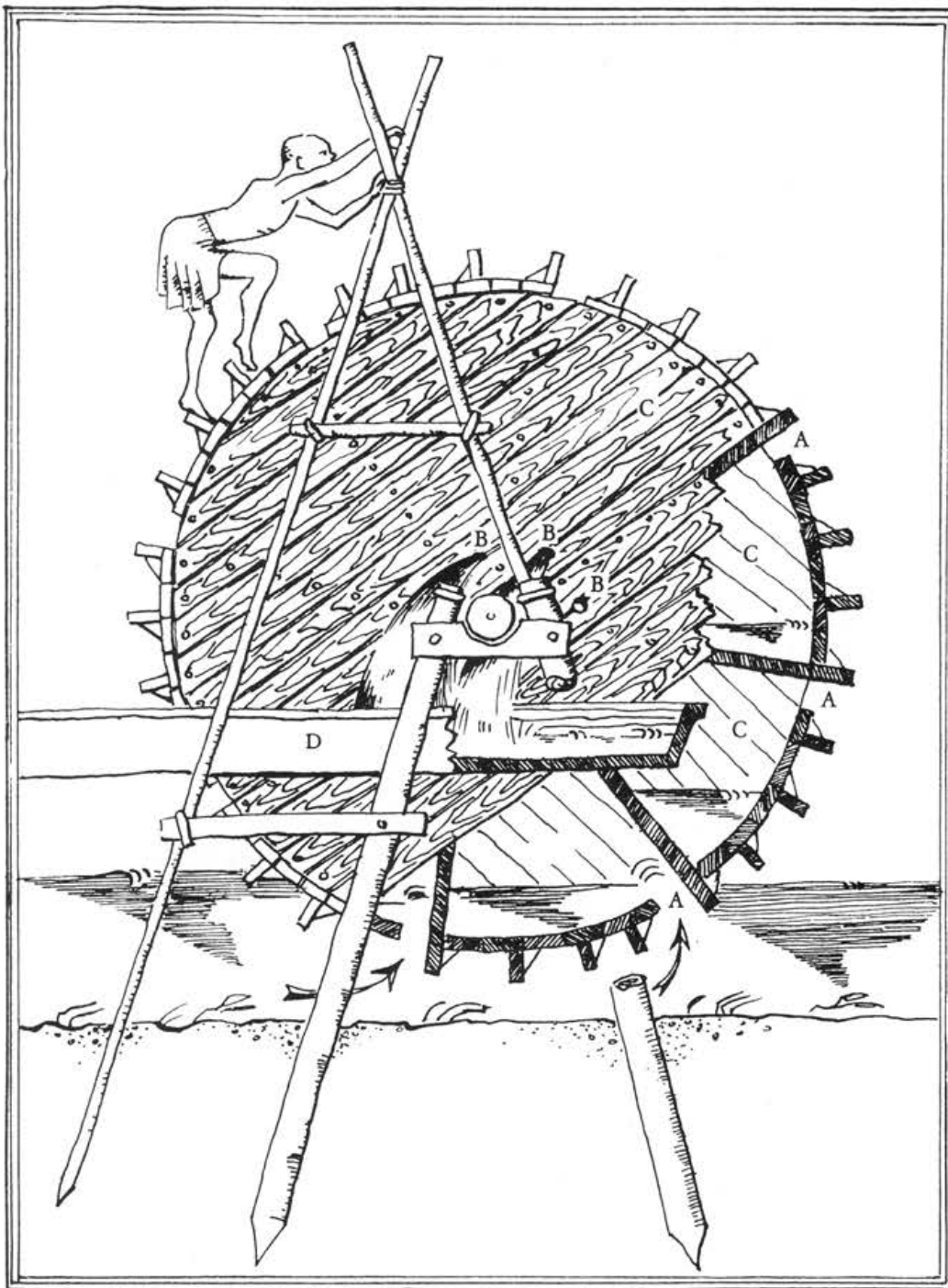
"Om te beginnen zal ik het hebben over het waterscheprad. Op de draaibank wordt een as vervaardigd. De einden worden met ijzeren banden versterkt. Het midden omsluit men met een rad van onderling verbonden planken. De as wordt geplaatst op palen, die onder de einden van de as ook met ijzer zijn bekleed. In de holte van het rad worden acht planken overdwars aangebracht, zodanig, dat ze de as en de buitenmantel van het rad raken en het rad in gelijke compartimenten verdelen.

Rondom de buitenrand worden planken vastgezet, met een opening van een halve voet, om het water op te vangen. Verder worden bij de as aan één zijde gaten uitgehakt, in elk compartiment één.

Wanneer het geheel is geteerd, zoals dit bij schepen gebeurt, wordt het rad door mannen in een tredmolen rondgedraaid. Door de openingen in de buitenrand schept het rad water op en geeft dit weer af via de gaten bij de as. Hieronder is een houten goot geplaatst. Met dit rad kan men een massa water leveren voor het bevoeien van tuinen of het bijmengen in zoutpannen."

Tekening 1 toont Vitruvius' scheprad, zoals het er kan hebben uitgezien. Zelf leverde hij er geen tekening bij. De man loopt hier niet in een tredmolen (zoals Vitruvius schrijft), maar op de treden rond de buitenrand van het scheprad. Door constant door te lopen tilt de man met z'n lichaamsgewicht het water omhoog. Het lijkt me een vervelend en vooral dodelijk vermoeiend slavenwerk [krui, lopend in een krui-rad, een zuinig gesmeerde schuifkruier maar eens 180E om!].

We kunnen ons wel voorstellen, dat men in de grijze oudheid wellicht op middelen zon om van dat eeuwige "traplopen" in tredmolens af te komen. Bovendien nam de bevolking tussen 1200 en 300 vóór Chr. langzaam maar zeker toe. Dat maakte uitbreiding van bouwland en dus verbetering van het bevoeiingssysteem noodzakelijk. Voor ons, die terugkijken op de oude cultuurgeschiedenis, is verbetering maar een kleine stap:

tekening 1: Het antieke tredscheprad. Via de openingen (A) in de buitenomtrek van het rad vullen de compartimenten (C) zich met water, dat de man met z'n lichaamsgewicht omhoog

"treedt". Via de gaten (B) komt het water weer naar buiten en loopt via goot (D) naar de te bevoelien akker.

Timmer schoepen rond de omtrek van het rad (of vergroot de treden op tekening 1), installeer het scheprad in stromend water en leid het in (desnoods lange) goten naar de te bevoeien akkers. Want er zal niet overal een rivier of beek bij de hand zijn geweest. En eindelijk, omstreeks 300 vóór Chr. (vermoedt men) was het zover. Stromend water zelf hield het scheprad aan het draaien en tilde, zonder enige hulp van een slaaf, water omhoog. Een enorme technische mijlpaal was bereikt, want men had en het waternad uitgevonden en de allereerste machine geconstrueerd! Een machine, die met waterkracht als energiebron, water opvoerde.

Naast het gebruik van dit nieuwe fenomeen, in het oude Griekenland "NORIA" geheten, bleef het gebruik van lichaamskracht van mens (of dier) uiteraard gehandhaafd bij het met een scheprad opvoeren van stilstaand water. Vitruvius beschrijft het wateropvoerende waternad als volgt:

"Ook in rivieren worden wel raderen gebouwd volgens dezelfde methode, die ik hierboven heb beschreven. Hierbij worden rond de buitenrand schoepen bevestigd, die, als ze door de stroming van de rivier worden gegrepen, door hun voorwaartse beweging het rad laten rondgaan.

De bakjes, die rond de buitenrand van het rad zijn aangebracht, scheppen dan water op en dragen dat, zonder de mankracht in een tredmolen, naar het hoogste punt en leveren, rondgedraaid door de stroming van de rivier zelf, alles, dat nodig is voor het gebruik."

Een in vele (warme) landen gebruikte uitvoering zien we in tekening 2. In droge landen als Zuid-Azië, Egypte, Spanje en zelfs in Zuid-Duitsland worden ze nog steeds toegepast. In Syrië is er zelfs een rad met een diameter van 25 meter, waarmee water

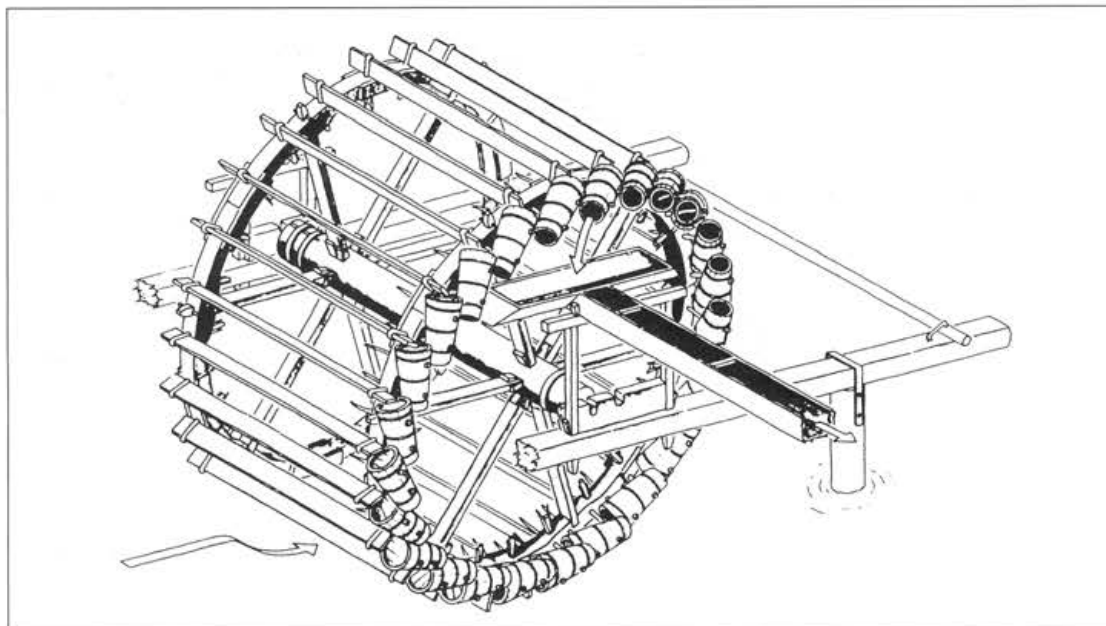
via een aquaduct naar een verder gelegen dorp werd getransporteerd - een soort reuzenrad van de kermis, maar dan met water. Later, maar nog vóór Vitruvius' tijd, ging men het waternad gebruiken als krachtbron voor de watermolen, ons wel bekend. De watergedreven molen zou zich overigens pas na 700 à 800 jaar (!) wereldwijd gaan verspreiden als een niet meer weg te denken schakel in de cultuurgeschiedenis van de mensheid. Dat valt echter buiten de context van dit artikel, dat immers handelt over het opvoeren van water met waterkracht.

De hydraulische ram

Er bestaat namelijk nog een werktuig, dat op waterkracht werkt en water omhoog brengt. In dit geval niet omhoog getild, maar omhoog geperst. Het is in Nederland (voorzover ik weet) vrijwel onbekend gebleven. Het principe van de hydraulische ram was al vroeg bekend: vallend of snel stromend water draagt energie in zich. Als men kans zou zien een stroom water in één keer te stoppen, zou men de potentiële energie daarvan kunnen omzetten in een hoeveelheid druk, waarmee een deel van dat water zou worden opgeperst tot boven het oorspronkelijke niveau. Aan het eind van de achttiende eeuw werd er voor 't eerst mee geëxperimenteerd. In 1775 construeerde John Whitehurst een proefontwerp (zie tekening 3).

Hij liet het water door een 180 meter lange pijp (B) met een diameter van 4 cm vijf meter omlaag stromen. Met een kraan stopte hij de waterstroom en via de ontstane druk kwam er inderdaad water omhoog (F).

tekening 2: Een moderne uitvoering van het wateropvoerende waternad. In het oude Griekenland "NORIA" geheten.

Dit apparaat van Whitehurst was natuurlijk geen succes, omdat er altijd iemand aan de kraan moest staan. Daarbij maakten het lawaai en de trillingen, die het afsluiten van de kraan veroorzaakte, de ram ongeschikt voor de bedoelde functie: huishoudelijk gebruik. Maar wel was nu aangetoond, dat het werkte.

Een Fransman, Joseph de Montgolfier was handiger. Tweeëntwintig jaar later, in 1797, verving hij de kraan door een klep. Zijn installatie werkte als volgt (zie tekening 4). Water stroomt van A (een hoger gelegen vijver, gevoed door een beek of een riviertje) door pijp B via klep C naar buiten. Klep C is verzwaard en werkt pas, als de stroomsnelheid z'n maximum bereikt. Dan sluit zich klep C, de waterstroom stopt plotseling en de toegenomen druk in pijpleiding B opent klep D. Het water loopt luchtvat E binnen en stroomt omhoog door pijpleiding F. De druk in pijp B neemt dan af, klep D sluit zich en de samengeperste lucht in vat E perst het water verder op in pijp F. De druk in pijp B gaat vervolgens naar z'n minimum, Klep C gaat dan weer open en de stroom vanuit A komt opnieuw op gang.

Het systeem kon zodanig worden afgesteld, dat de cyclus zich tussen de 40 en 100 keer per minuut herhaalde. Nagenoeg continu kwam er water uit F.

De Montgolfier gebruikte deze hydraulische ram naast z'n papiermolen bij Voiron in Frankrijk. Het werktuig voerde water op tot drie meter boven het beginniveau!

Spoedig kwamen er grotere. De Montgolfier's zoon bouwde er een bij Clermont sur Oisne, met een ijzeren pijp van 10 cm doorsnede en 33 meter lang. Bij een val van 11 meter werd 't water zestigmaal per minuut opgeperst tot 60 meter hoog! Het rendement was ca. 60%.

tekening 3: De hydraulische ram als proefexemplaar. De stroom water uit bak A stopt abrupt door het sluiten van de kraan bij C. Dit leidt tot verhoogde waterdruk in pijp B, waardoor water via klep D in luchtvat E en bak F wordt geperst.

Een hoger rendement was uiteraard slechts mogelijk, als het water niet hoog behoefde te worden opgeperst. Als men het water hoog opperste bij een kleine val, zakte het rendement snel.

De hydraulische ram was zeer bedrijfszeker. Er is een geval bekend van een ram, die 27 jaar onafgebroken functioneerde. Een andere werkte niet minder dan 104 jaar zonder onderbreking, op de incidentele momenten na, dat er een klep moest worden vervangen.

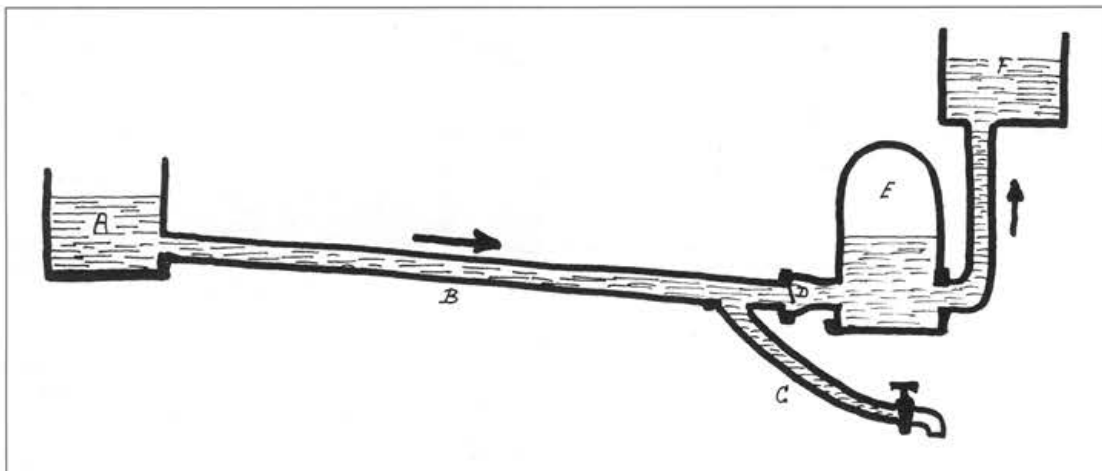
Maar ondanks deze lage onderhoudskosten en ondanks z'n betrouwbaarheid kon de hydraulische ram niet concurreren met het waterrad (en zeker niet met de inmiddels uitgevonden stoommachine!). Hij was ongeschikt voor het opvoeren van grote hoeveelheden water. De geweldige schokken op de kleppen, het lawaai en de trillingen in het hele systeem eisten zeer degelijke kleppen en extra dikwandige pijpen van hoge kwaliteit. Bovendien moest er een zwaar fundament worden gelegd om de machine alleen al op z'n plaats te houden. Dit dreef de kosten op.

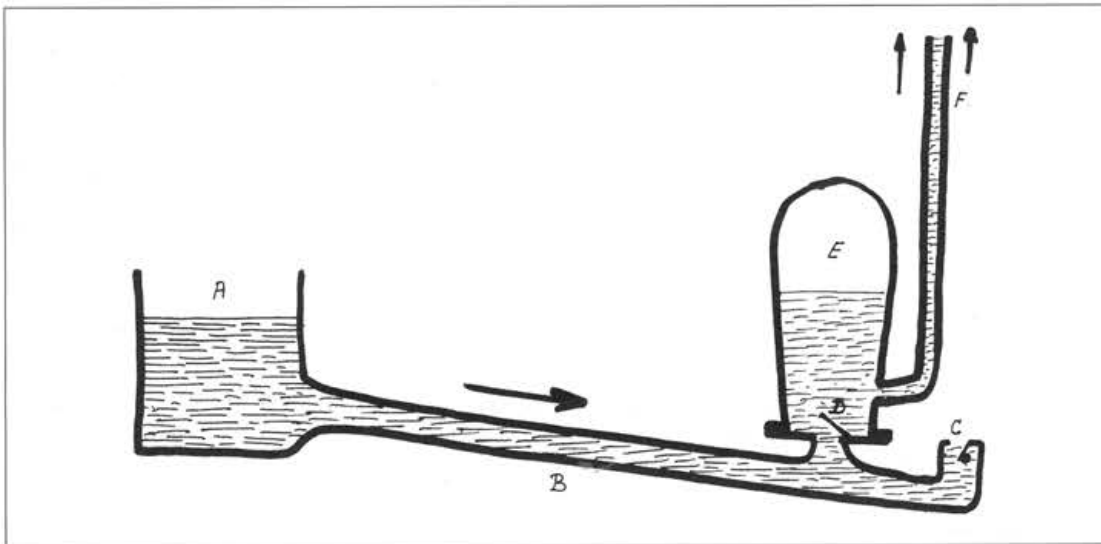
Kortom, de hydraulische ram is een zeer bijzonder wateropvoerwerktuig, waaraan geen draaiend onderdeel te pas komt, maar slechts geschikt als waterpomp of fontein met een gunstige verhouding tussen val en opvoerhoogte.

Toch merkwaardig, dat er in het heuvelachtige deel van Nederland nooit een als b.v. fontein is gemaakt (voorzover ik weet). Vooral nu! Hij heeft z'n eigen energiebron, kost geen energie en de eerste (pak weg) 50 jaar geen onderhoudskosten. Dat zijn toch gunstige voorwaarden. Wel is duidelijk, dat de hydraulische ram in vlak Holland en Utrecht, Groningen en Friesland volkomen onbruikbaar is. Je houdt er dus geen polder mee droog! Daarom blijf ik maar bij het 3000 jaar oude scheprad, zoals dat wordt gebruikt in de poldermolen.

Nederland

Zoals gezegd is er in Nederland nooit een wateropvoerend waterrad of een hydraulische ram geweest. Hoewel....wateropvoerend waterrad....

tekening 4; De automatische hydraulische ram.
Verklaring in de tekst.

In Zuid-Limburg bestond (en bestaat nog!) een bescheiden apparatuur, die m.b.v. waterkracht water kan oppompen....

In Wittem staat sinds 1732 een klooster. Dat werd eerst bewoond door Kapucijner monniken, maar in 1836 werd de congregatie van de Redemptoristen erin gevestigd. Achter het klooster ligt een grote tuin.

In 1835 werd de watermolen van Wittem gebouwd, een kleine kilometer van het klooster. Om water naar het rad te krijgen groef men een aftakking van de Selzerbeek naar de molen. Deze tak, de molenbeek, kwam toen door de kloostertuin te lopen. Uiteraard met medewerking van de kloosterlingen, die daarmee immers schoon (toen nog wel!) drink- en sproeiwater in de schoot geworpen kregen.

Dat was dus in 1835. Honderd jaar later, om precies te zijn in 1939, kregen de kloosterlingen dankzij de molenbeek stromend water in huis. Men groef nl. een 'bypass' (omloop) langs de beek en plaatste daarin een klein ijzeren middenslagrad, dat een zuigperspomp aandreef. Deze pomp perste water via een ruime pijp naar een waterleidingennetwerk in het klooster. En op deze simpele wijze beschikten de Redemptoristen over een eigen algemene watervoorziening. Een unieke op waterkracht werkende installatie.

Het waterrad en de pomp zijn ondergebracht in een klein stenen hok, overwoekerd door plantengroei en daarom zonder gids niet te vinden.

Peter de Moes

Bronnen:

- P.W.E.A. van Bussel: "De molens van Limburg", 1991

- Terry S. Reynolds: "Stronger than a hundred man", 1988
- Vitruvius: "De Architectura", vertaling T. Peters, 1997
- Prof. Dr. Ing. W. Wölfel: "Das Wasserrad", Oost-Berlijn, 1987

De molenbiotoop een zaak voor de hele molenwereld

Ter inleiding

Dit artikel gaat voor de variatie nu eens niet over molens zelf, maar over hun omgeving, over de molenbiotoop dus.

Ik heb het geschreven op persoonlijke titel en dus niet namens het bestuur van De Hollandsche Molen of dat van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Maar omdat ik als vrijwilliger werk voor De Hollandsche Molen (DHM) en secretaris ben van de werkgroep molenbiotoop van die vereniging, mag u er van uitgaan, dat ik geen zaken verkondig, die sterk afwijken van het verenigingsbeleid.

De werkgroep molenbiotoop adviseert bestuur en bureau van DHM over biotoopzaken. In die werkgroep zitten mensen met verschillende achtergronden, onder wie een vertegenwoordiger van het Gilde. Ik ben voor de werkgroep gevraagd als planoloog en hoewel ik natuurlijk wel wat heb geleerd, sindsdien weet ik waarschijnlijk nog altijd minder van molens dan iedere lezer van de Gildebrief. Gelukkig weet ik meer van de omgeving van molens en daarvoor ben ik "ingehuurd".

Tenslotte: Ik praat in dit verhaal gemakshalve alleen over windmolens. Ook voor watermolens is de omgeving natuurlijk van belang. Daarbij spelen echter deels heel andere zaken. Ook die moeten aandacht krijgen, maar dat kan beter afzonderlijk gebeuren. Een deel van het verhaal geldt echter nadrukkelijk voor beide soorten molens, vooral, als het gaat om het scheppen van een lokaal draagvlak en om de manier van organiseren.

Het molendrieluik

In de molenwereld zijn wij pas tevreden, als er aan drie voorwaarden is voldaan:

- de nog draaiende en eventueel nog te restaureren molens moeten in goede staat zijn en liefst bedrijfsmatig kunnen functioneren;
- voor iedere molen moet minstens één molenaar beschikbaar zijn;
- de molens moeten voldoende wind of water krijgen om te kunnen functioneren.

Het gaat de molens zelf in het algemeen niet zo slecht, dankzij de inzet van zeer veel mensen. Ook over het aantal molenaars mogen we niet klagen. Het Gilde heeft zich daar met succes sterk voor gemaakt. Over de biotoop daarentegen is niet zo veel reden tot tevredenheid.

De molenaar is steeds bezig met de molen en weet als geen ander, wat daar moet gebeuren. Natuurlijk merkt hij (of zij) ook, of de windvang in orde is. Alleen weet hij veel minder goed, wat je moet doen, als op dat punt problemen ontstaan. Om een goede biotoop te houden of te krijgen moet heel andere actie worden ondernomen dan om een molen in goede staat te houden.

Besturen van stichtingen en verenigingen zijn daar in het algemeen ook minder op gericht en hebben

bovendien vaak hun handen vol aan de problematiek van restauraties en subsidies en aan algemene belangenbehartiging.

Van eigenaars vergt het instandhouden van de molen(s) erg veel energie en ook zij komen vaak niet toe aan de molenbiotoop. En als de eigenaar een gemeente is, kan er ook nog wel eens sprake zijn van belangenconflicten binnen de eigen organisatie.

Daarom is door het Gilde het systeem van biotoopwachters in het leven geroepen. Mensen, die in de gaten proberen te houden, wat er om de molen heen gebeurt en die zo nodig in actie komen om de situatie te verbeteren of om aantasting van de windvang te voorkomen.

Wil dat zeggen dat alles, dat de biotoop betreft, goed is geregeld? Jammer genoeg niet. En dat ligt niet aan de inzet van de biotoopwachters. Maar waaraan dan wel?

Belangentegenstelling

Als je de windvang van een molen maximaal wilt houden, betekent dat, dat je veel mensen veel beperkingen op moet leggen. En dat kost in een vol land als Nederland erg veel moeite. Daarbij komt, dat veel molens in of direct bij de bebouwde kom staan, waar de druk op de ruimte extra groot is. Er zijn dus continu bedreigingen. Je kunt daarom niet verwachten, dat je het onderste uit de kan kunt halen. Maar zelfs het behouden van een minimale windvang kost vaak nog veel energie.

Aan die belangentegenstelling kun je niets veranderen. Wel kun je proberen te zorgen, dat er met de molens beter rekening wordt gehouden. Daarvoor zijn heel verschillende soorten activiteiten nodig. Ik zal ze hieronder noemen en daarna aangeven, wat dat organisatorisch betekent:

1. Schep een draagvlak

Het belang van de molens is het gemakkelijkst te verdedigen, als iedereen van dat belang is overtuigd. Dat wil zeggen, dat er plaatselijk een sterk draagvlak moet zijn. Dat vraagt voortdurende actie. En liefst niet om zaken tegen te houden, maar om de positieve kant van molens te benadrukken. Iedereen moet zich bewust worden van de betekenis van de molen in het dorpsbeeld. En niet alleen daarvan, maar ook van de eisen, die een molen aan zijn omgeving stelt. Die hebben gelukkig niet alleen negatieve gevolgen. Je waardeert immers een molen het meest, wanneer hij goed in het zicht staat. En dat betekent automatisch, dat er ook niet teveel windbelemmeringen mogen zijn.

Het gaat daarbij niet alleen om bebouwing, maar ook - en soms zelfs nog meer - om beplanting. En die is veel moeilijker in de hand te houden dan bebouwing. Wil je dat bereiken, dan is er veel voorlichting en overleg nodig. Je kunt niet verwachten, dat bewoners bereid zijn af te zien van groen in een wijde omgeving van de molen. Je kunt wel door

goede voorlichting een beetje zorgen, dat er groen komt, dat niet onvermijdelijk hoog opgroeit en een windbelemmering gaat vormen. Je kunt ook proberen de gemeente beplantingsplannen voor de openbare ruimte te laten ontwikkelen, die optimaal met de molen rekening houden. Die uitgaan van de molen als heel belangrijk element in een fraaie woonomgeving en daarom rekening houden met de eisen, die een molen stelt aan de openheid. Voor-komen is beter dan genezen. Sterker nog, genezen is bijna onmogelijk. Het kappen van bomen roept zoveel weerstand op, dat het praktisch vaak onhaalbaar is.

Actie in deze zin, waarbij vooral de plaatselijke pers niet mag worden vergeten, is de eerste en belangrijkste stap. Hij is belangrijk, omdat hij de meeste kans op succes biedt. Mensen raken van het belang van molens overtuigd, houden meer rekening met de molen. Als zo'n draagvlak er is, zorgen zij er bovendien veel sneller voor - als dat nodig is -, dat anderen daarmee ook rekening houden.

2. Maar zorg ook voor een formele regeling

Een goed draagvlak in de samenleving biedt bovendien de beste kans, dat er ook een goede formele regeling in een bestemmingsplan komt. Zoiets is onmisbaar, want alleen via zo'n regeling kunnen mensen, die onvoldoende met de molen rekening houden, gedwongen worden om dat wel te doen.

Maar aan de andere kant: een formele regeling werkt niet, als er geen draagvlak voor is in de samenleving. Daarom blijft het scheppen van een draagvlak onder de plaatselijke bevolking het allerbelangrijkste, dat je kunt doen.

Als ik praat over een formele regeling, bedoel ik een regeling in het bestemmingsplan voor het gebied rond de molen, liefst in de vorm van een molenbeschermingszone. Wat is daarbij van belang?

Bebouwingshoogte. In een bestemmingsplan worden altijd regels opgenomen over de maximale hoogte van bebouwing. Bij het vaststellen van die maximale hoogten kan dus met de molen rekening worden gehouden. Dat zal onvermijdelijk een compromis zijn. Wat er al staat, kun je niet wegbestemmen en soms kun je ook voor de molen ongewenste bebouwing niet tegenhouden, omdat andere belangen sterker zijn. Maar als het goed is, zal de regeling in ieder geval het resultaat zijn van een zorgvuldige belangenafweging. Gebruikelijk is, dat in een bestemmingsplan een molenbeschermingszone wordt opgenomen. Binnen zo'n zone, die niet te klein mag zijn, kunnen extra eisen worden gesteld i.v.m. de aanwezigheid van de molen. Dat kan door b.v. de hoogte van bestaande en in redelijkheid niet tegen te houden nieuwe bebouwing vast te leggen en voor afwijkingen daarvan een bijzondere afwegingsprocedure te eisen.

copperant 't y coatings b.v.

Het meest complete onderhoudsprogramma voor uw molen.

Copperant biedt alles wat uw molen nodig heeft, zoals:

- Kleurcopperant, vochtregulerende houtbescherming in de bekende molenkleuren.
- PPP roestwerende verf in diverse molenkleuren.
- Hydrolin zwaardoek, in diverse molenkleuren, voor uw molenzeilen.
- Houtworm copperant 330.
- Plens 70, muurimpregneringsmiddel, overschilderbaar.

En nog vele andere onderhoudsproducten.

Bel voor meer informatie: Zijlstra & Co Verf b.v. 058-288 77 00

Beplanting. Binnen die zone moeten ook aan de hoogte van beplanting eisen worden gesteld. Gemeenten hebben daar vaak niet veel zin in en dat komt, omdat het best moeilijk is die regels te handhaven. Maar juridisch is een regeling mogelijk en het is voor de windvang van de molen soms van nog meer belang dan een regeling van de bebouwingshoogte. In gebieden, waar niemand bebouwing van 20 meter hoog acceptabel vindt, kunnen immers gemakkelijk bomen van die hoogte groeien en dat vindt iedereen dan prachtig. Die krijg je dus ook nooit meer weg.

Kader voor artikel-19-procedures. Het opnemen van een molenbeschermingszone in een bestemmingsplan heeft nog een ander gunstig effect. Bestemmingsplannen gelden vaak erg lang en nieuwe ontwikkelingen zijn even vaak dus niet in het plan voorzien. Dan krijg je te maken met de bekende en onvermijdelijke artikel-19-procedure. Vaak merk je zoiets pas, als het bouwplan ter inzage ligt. Dat betekent protesteren, officieel zienswijzen, bedenkingen en bezwaren indienen en maar hopen, dat je iets kunt redden. De kans daarop is klein, want er zijn al te veel belangen in het spel en vaak zijn er ook toezeggingen gedaan. We moeten zoiets dus voorkomen en daarvoor is die molenbeschermingszone belangrijk. Want vaak werkt men in eerste instantie mee aan een bouwinitiatief, omdat men domweg niet aan de molen denkt. Is er wel een beschermingszone, dan denkt de betrokken ambtenaar of bestuurder in een veel eerder stadium ook aan de molen en worden plannen misschien direct afgewezen of wordt gezocht naar een minder schadelijke oplossing.

Hier geldt dus: hoe eerder je er bij bent, des te groter de kans, dat je iets kunt tegenhouden of bijstellen. Dat is een ijzeren regel, die altijd geldt, bij alle zaken. Ook bij de opstelling van een bestemmingsplan moet je van het begin af aan meepraten. Dan willen bestuurders en ambtenaren vaak best luisteren en meedenken. Is er eenmaal een plan, ook al heet het dan een voorlopig concept o.i.d., dan is verandering ervan al veel moeilijker.

3. Het belang van het regionale en lokale kader

Ik heb nu twee belangrijke uitgangspunten genoemd:

- zorg voor een lokaal draagvlak voor de molens,
- zorg, dat je vanaf het begin bij plannen bent betrokken.

Voor beide uitgangspunten geldt, dat zij alleen op het lokale en regionale vlak goed zijn waar te maken. Een organisatie als De Hollandsche Molen, hoe belangrijk ook, is voor zoiets per definitie niet de goede partij. Die zit veel te ver weg en heeft veel te weinig kennis van wat zich plaatselijk afspeelt. Het zijn primair de lokale mensen, die het moeten doen en zij moeten naar mijn overtuiging ook primair door lokale en regionale organisaties worden gesteund en gestimuleerd. Voor een landelijke organisatie met vijf mensen is dat eenvoudigweg niet te behappen en ook de mogelijkheden van het Gilde

van Vrijwillige Molenaars zijn beperkt.

Natuurlijk maakt DHM, als dat nodig is, formeel bezwaar, maar je hebt wel het gevoel, dat het zoiets is als dweilen met de kraan open. De kans op succes is klein, want je komt veel te laat in het spel, en heel veel dingen zien wij in Amsterdam eenvoudig niet.

Een waarschuwingssysteem

Maar zien mensen ter plaatse die bedreigingen wel? Soms wel en soms niet. Om hen te helpen is een soort waarschuwingssysteem opgezet door het Gilde.

Jarenlang heeft Evert Smit de Staatscourant uitgespeld en Jan en alleman aankondigingen van bestemmingsplannen en voorbereidingsbesluiten toegestuurd. Helaas niet van artikel-19-aanvragen, want die komen niet in de Staatscourant. Desondanks een monnikenwerk, en allemaal op vrijwillige basis. Ik heb dat, toen Evert eind vorig jaar te ziek werd om er mee door te gaan, als vrijwilliger van hem overgenomen, maar niet voor alle eeuwigheid. Het kost mij gemiddeld anderhalf tot twee dagen per week en dat is eenvoudig niet vol te houden. En bovendien moeten er, met betrekking tot molens, nog veel andere zaken gebeuren.

We moeten ons ook afvragen, of het systeem effectief is, m.a.w. of het de nodige actie uitlokt. Ik heb daarover wat twijfels en dat komt door het uitblijven van reacties op de toegezonden aankondigingen. In de eerste 10 maanden van 1998 zijn ca. 150 ontwerp-bestemmingsplannen, waarin molens voorkomen, gesignaleerd. Daarbij verzochten wij om even te melden, of er problemen waren. Meer dan tien reacties hebben we niet gekregen en dat geeft te denken. Waren er echt geen problemen? Konden de betrokken biotoopwachters het vaak tamelijk ingewikkelde bestemmingsplan niet goed beoordelen en dachten ze te snel, dat het wel goed was? Is de drempel om naar Amsterdam te bellen misschien te hoog? Of hadden de betrokken biotoopwachters gewoon niet de gelegenheid om te gaan kijken of om overdag te bellen, want ook dat is natuurlijk heel goed mogelijk.

Eigenlijk zou ik na een poosje zelf even moeten bellen om te checken, maar dat is praktisch nauwelijks uitvoerbaar. En natuurlijk zouden we regelmatig met de biotoopwachters bij elkaar moeten komen om over deze en andere vragen te praten. Zoiets vanuit Amsterdam met enige regelmaat voor het hele land organiseren kost gigantisch veel tijd (en geld) en daarom schiet het er steeds bij in.

Het moet mijns inziens daarom anders, en daarvoor is nog een andere reden.

De Wet op de Ruimtelijke Ordening wordt binnenkort gewijzigd. In de loop van 1999 wordt de verplichting afgeschaft om voor een artikel-19-procedure een voorbereidingsbesluit te nemen. Dat betekent, dat, voorzover nu bekend is, ook de publicaties in de Staatscourant verdwijnen en dat we in Amsterdam helemaal geen zicht meer hebben op wat er buiten het bestemmingsplan om gebeurt. Dat kan alleen ter plaatse worden gevolgd en natuurlijk is daarbij het zorgvuldig lezen van de aankondigin-

gen in de plaatselijke kranten van groot belang.

En tenslotte: de bedoeling van het systeem is om mensen te waarschuwen, dat er wat staat te gebeuren, maar eigenlijk is het natuurlijk de omgekeerde wereld. Niet Amsterdam moet Lutjebroek waarschuwen, dat er wat staat te gebeuren, maar Lutjebroek moet Amsterdam of b.v. de Stichting De Westfriese Molens te hulp roepen, als ze het onverhoopt zelf niet kunnen redden, ook al hebben ze vanaf het begin op het vinkentouw gezeten. (Jammer genoeg staat er in Lutjebroek geen molen, het voorbeeld is - niet toevallig - fictief.)

De noodzaak van een netwerk

Voor een goede biotoop is een heel fijnmazig netwerk nodig van betrokken mensen, biotoopwachters, molenaars, bestuurders, eigenaars, noemt u maar op, die voortdurend in de gaten houden, wat er allemaal aan plannen wordt uitgedroefd voor de omgeving van de molen. Zo'n netwerk moet je niet alleen opbouwen, maar ook onderhouden en ondersteunen.

Daarbij zijn enkele punten van belang:

- alle bovengenoemde partijen moeten bij het bewaken van de molenbiotoop worden betrokken, moeten de biotoop tot hun taak rekenen en daarbij goed samenwerken;
- het netwerk moet veel fijnmaziger worden, want veel biotoopwachters moeten nu een veel te groot gebied bewaken en kunnen onmogelijk alle plaatselijke bladen in de gaten houden en bovendien een lokaal draagvlak scheppen;
- in het netwerk moeten mensen van verschillende kwaliteiten zitten, die ingezet kunnen worden op punten, waarin zij het sterkst zijn;
- binnen een netwerk moeten de relaties kort en informeel zijn, zodat er gemakkelijk onderling contact kan worden gezocht en taken kunnen worden verdeeld;
- de mensen in een netwerk moeten regelmatig bij elkaar kunnen komen om gezamenlijk problemen en oplossingen te bespreken en daarvoor ook elkaars problemen te herkennen;

Zo'n netwerk kan onmogelijk vanuit Amsterdam worden onderhouden, maar hoe moet het dan wel?

Ik denk, dat wat dit betreft de provinciale en/of regionale stichtingen en verenigingen een veel grotere rol zouden moeten krijgen, want op die schaal is het nog te overzien. Dat hoeft niet overal op dezelfde manier te gebeuren. Afhankelijk van de situatie moet maatwerk worden geleverd.

Dat betekent wel, dat er op provinciaal/regionaal niveau meer werk zal komen en misschien ook, dat er meer en wellicht ook andere mensen bij het werk zullen moeten worden betrokken. B.v. mensen, die goed met procedures in de ruimtelijke ordening overweg kunnen. Niemand zit op nog meer werk te wachten en veel van de betrokken mensen verzeten nu al heel veel werk. Maar de aantasting van de molenbiotoop is zo algemeen en zo groot, dat we er als gezamenlijke molenwereld niet aan ontkomen om daaraan meer aandacht te schenken. Naar mijn stellige overtuiging kan dat alleen maar door de zorg

voor de molenbiotoop sterk te decentraliseren en er in een regio alle molenmensen bij te betrekken. Zowel wat betreft de zorg voor een lokaal draagvlak als wat betreft de "waakhondfunctie" en B als het niet anders kan - het voeren van onvermijdelijke procedures.

DHM zou dan meer de rol van achterwacht en van kenniscentrum moeten krijgen, waarop als dat nodig is, een beroep kan worden gedaan.

Hoe dat zou moeten, moet natuurlijk verder worden uitgewerkt en ik ben ook helemaal niet in een positie om hier officiële standpunten te verkondigen. Ik weet wel, dat het bestuur van DHM een nauwere samenwerking met provinciale en regionale organisaties zeker toejuicht en de positieve kanten van een meer decentrale werkwijze onderschrijft.

De werkgroep molenbiotoop wil over wat ik hierboven heb gezegd graag met iedereen van gedachten wisselen. Zowel met stichtingen en verenigingen, als met individuele mensen en natuurlijk zeker met de huidige biotoopwachters. Want één ding moet duidelijk zijn: dit artikel is niet bedoeld als kritiek op hun werk. Integendeel, we zijn hen zeer dankbaar voor alles wat zij voor de molens doen. Alleen, we willen veel meer dan we redelijkerwijs van de huidige groep kunnen vragen. En we willen graag de hele molenwereld bij de biotoopproblematiek betrekken.

Directe reacties op dit artikel worden zeer op prijs gesteld. Daarnaast willen wij ook graag met u komen praten, in welk verband dan ook. Kortom, we willen graag uw mening horen en onze ideeën toetsen aan die van u. Want alleen, wanneer we allemaal dezelfde kant op willen, is er kans op succes.

Herman Pinkse

Uitnodiging

De afdeling Noord-Holland van het GvVM nodigt leden en belangstellenden uit voor de

Contactavond op vrijdag 19 maart 1999

in de Molenzaal van sportcomplex Hoornse Vaart bij station Alkmaar-Noord. Zaal open 19.30 uur. Aanvang 20.00 uur. In de zaal s.v.p. niet roken!

Piet Kempenaar geeft op deze avond een dialyzing over **verfmolen De Kat**.

Inlichtingen: GvVM afd. Noord-Holland, Kerkelaan 34, 1851 HE Heiloo, tel. 072-5338280 of 0251-311389

Enthousiasme op de Friese Molendag

Omdat ik op de avond vóór de Friese Molendag voor de Utrechtse molenaars mijn klankbeeld over Noord-Holland heb vertoond en als gevolg daarvan pas heel laat naar bed kon gaan die nacht, ben ik pas rond 12.30 uur bij mijn eerste reisdoel, de korenmolen van Sloten. Ik begin met het maken van een opname van de molen bij de bijna lege haven. De molen draait met vier volle zeilen vrolijk rond op het noordoosten. Ik verheug mij op het weerzien met de vrijwillig molenaar, Johannes Kooistra, die ik al ken sinds 1983. Hij was toen 15 jaar, als ik me goed herinner en al hard op weg de boomlange kerel te worden, die hij nu is.

Ik ben echter verbaasd, als ik in de molen een heel ander persoon aan de maalbak zie staan. Eerst herken ik hem niet, maar als hij zich bekend maakt als Roland Rosenkamp, weet ik ineens weer, dat hij de secretaris is van de Friese afdeling. We krijgen een geanimeerd gesprek over de samenvoeging van de afdeling Friesland van het Gilde en het Gild Fryske Mounders, waarvan hij de secretaris was. Hij vertelt, dat hij in het begin de enige van het bestuur was, die voorstander was van het samengaan van GFM en GvVM, maar dat hij de andere bestuursleden allemaal had "omgekeken". Als ik in z'n ogen kijk, verbaast me dat niet, want er spreekt enthousiasme en een grote overtuigingskracht uit. Ik zeg: "Misschien komt dat wel, omdat je geen echte Fries bent". Roland

De korenmolen van Sloten

ziet het eigen karakter van de Friese afdeling als het voordeel van de kleine groep binnen het grote geheel. Hij vertelt me, dat Johannes Kooistra in Woudsend is bij een leermeesters-vergadering.

"Dag meneer v.d. Vlies", hoor ik ineens achter me zeggen. Als ik me omdraai, herken ik, na een hint van hem, Joop Overman, vrijwillig molenaar op de Ster te Geesteren. Hij geeft me twee ansichtkaarten van z'n molen.

Ik vervolg m'n gesprek met Roland. Hij vindt het belangrijk de landelijke ontwikkelingen bij te houden met het oog op subsidies en contacten. Hij vertelt, dat de openbare lessen veel leerlingen opleveren, zoveel, dat de openbare les van september zelfs is afgezegd, omdat er feitelijk geen leerlingen meer bij kunnen: 30 nieuwe leerlingen op ca. 15 leermeesters. Eén van die leerlingen is Grytsje Hiddema uit Balk, die nu drie weken in opleiding is op de korenmolen van Sloten. Zij staat achter de toonbank allerlei producten te verkopen. Verder is ze in de weer met een broodmachine, waarin ze een echt Fries suikerbrood bakt. Ik sta verbaasd, dat dat ook al kan in zo'n broodmachine. Te oordelen naar de verrukkelijke geur, die in de molen hangt, moet het inderdaad mogelijk zijn. "Let op", zegt Roland, "het is juist klaar, dan kun je een stuk proeven." Een paar minuten later genieten Joop Overman en ik dan ook van een heerlijk echt stuk Fries suikerbrood. Roland geeft me een pakket met alle ingrediënten, zodat ik thuis zelf kan proberen er een te bakken in

Roland Rosenkamp aan de maalbak

m'n eigen broodmachine. Roland is echter niet zo tevreden met de bruine troep in de broodmachine. Niet helemaal gelukt dus. "Dat moet je zelf schoonmaken hoor", zegt hij tegen Grytsje.

Roland heeft de sleutel van 9 molens en kan dus op al die molens draaien, wanneer hij dat zou willen. Dan merkt hij, dat de wind aan 't ruimen is. Er moet dus worden gekruide, een taak voor Grytsje. We klimmen naar de stelling. Daar aangekomen zie ik weer een bekende komen aanlopen. Het is Coen Rood uit Wognum. "Jou kom ik ook overal tegen!", roept hij naar boven. Grytsje voelt zich ietwat ongemakkelijk, nu vier mannen toekijken, hoe zij als vrouw de molen verkruit, maar het lukt haar prima.

Roland vertelt intussen, dat hij deelneemt aan een roggeproject. Bij Ruigahuizen is vier en een halve hectare ingezaaid, waarvan de opbrengst op de molen van Sloten zal worden gemalen. Het gemalen product gaat op zijn beurt naar bakkers in Balk (Steenbeek en Meinsma) en naar de Molkweerder Koekfabriek. Roland heeft op korte termijn nog zo'n 600 kg te malen.

Doris Mooltsje

Hoewel ik het gevoel heb, dat ik met Roland nog uren zou kunnen praten, wil ik toch de gerestaureerde spinnekop Doris Mooltsje bij Oudega nog bezoeken. Ik neem dan ook afscheid van hem en begeef me richting Oudegaaster Brekken. Ik kom er ongeveer gelijktijdig met Joop Overman aan. Die laat me vol trots het nieuwste onderdeel van zijn foto-uitrusting zien, een telelens, waarmee hij Doris Mooltsje gaat vastleggen. De molen ligt nl. een paar honderd meter van de weg af. We moeten er heen lopen over een pad door het weiland. Als we daar aan beginnen, ontmoet ik de volgende bekende, Luuk v.d. Werf van de Werkgroep Risicobeheer Molens, die de avond tevoren tot de toeschouwers van mijn voorstelling behoorde.

Bij de molen houden de beide leerling vrijwillige molenaars Gijs Wassenaar en Gerrit Terpstra de veiligheid van de bezoekers goed in het oog. De windrichting dwingt hen er namelijk toe de molen stil te zetten, als die bezoekers het inwendige van de molen willen bekijken, omdat het draaiende gevlucht de weg naar de deur verspert. Onder de bezoekers herken ik Gerben Wijnja, redacteur van de Utskoat. Enigszins spottend spreekt hij mij aan als collega-redacteur.

Gijs Wassenaar vertelt me het een en ander over de restauratie van de molen. De grote promotor van die restauratie is zijn leermeester Simon Jellema, die net als Johannes Kooistra bij de leermeestersvergadering in Woudsend is. In 1992 heeft Jellema op een vergadering van Dorpsbelang een speech gehouden over het unieke van de spinnekop Doris Mooltsje. Als gevolg daarvan is er een stichting opgericht, die zich ten doel stelde de molen te restaureren.

De molen had in 1936 voor 't laatst gemalen. Daarna waren gevlucht en bovenhuis verwijderd en was de achtkante ondertoren boven de bovenste legeringslaag afgezaagd. Er was een dieselmotor in

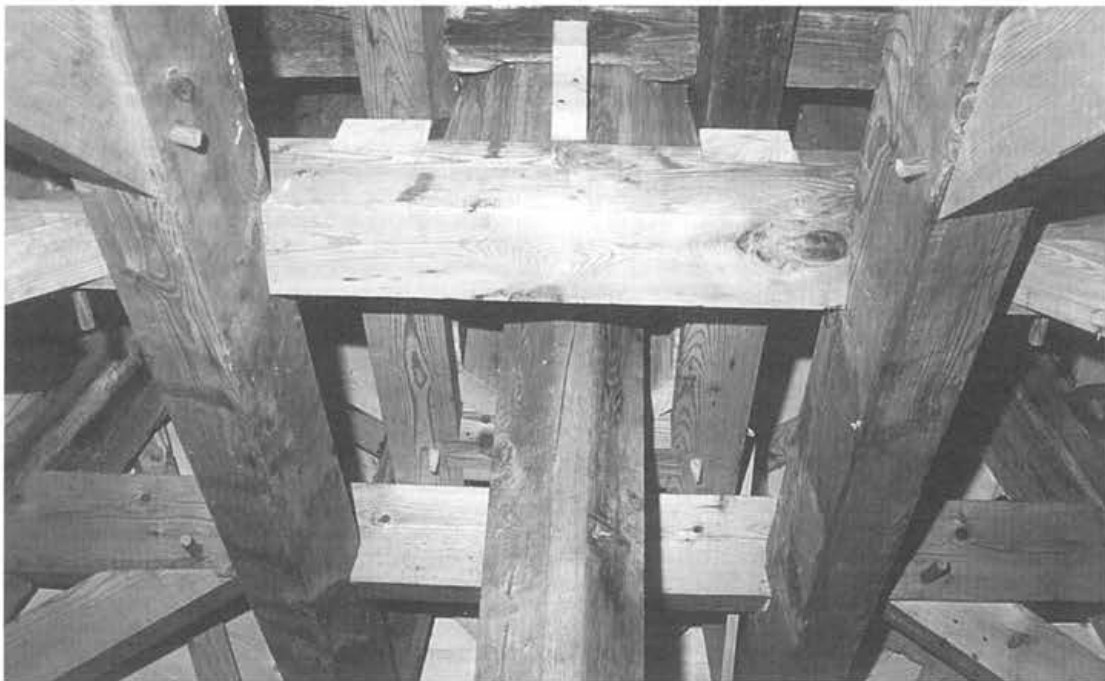
Spinnekop Doris Mooltsje

geplaatst, die op zijn beurt weer was vervangen door een electromotor. Bij de ruilverkaveling van 1992 werd het gemaal overbodig en leek het lot van het molenrestant bezegeld.

Het initiatief van Jellema leverde echter een gemeentelijke startsubsidie van 75.000 gulden op. Er werd een stichting opgericht en er werden sponsoren gevonden en in 't dorp werden acties gevoerd voor het winnen van donateurs. Jan Hofstra maakte een prachtige tekening van Doris Mooltsje op posterformaat. De opbrengst van de verkoop van deze poster kwam eveneens ten goede aan de stichting.

Op 13 juni 1998 werd de gerestaureerde molen weer in gebruik genomen en voor 4 ton verzekerd. Het is met z'n vlucht van 15.90 meter meteen de grootste spinnekop van Friesland geworden. De zeilen werden vervaardigd door een vrijwilligersgroep, die niet uitsluitend uit molenaars(leerlingen) bestaat. Voor het belang van dergelijke vrijwilligers, die geen molenaars (in opleiding) zijn, maar op allerlei andere manieren bijdragen leveren aan molens, heeft Gerben Wijnja al vaker meer aandacht gevraagd.

Op de houten roeden is een baljoening aangebracht. De voor op de askop bevestigde en in de kleuren groen en geel beschilderde metalen plaat is geleverd door Hiemstra Molenbouw. Apart is de wijze, waarop de (houten) kikkers zijn bevestigd: die wijzen niet, zoals gebruikelijk, naar "het oosten", maar naar het "noordoosten". De ondertoren is, zoals gezegd, achtkantig en bedekt met "bibsvormige" stenen leipannen, gebakken door de

De beide leeringslagen van de ondertoren

Kleiwarenfabriek Dijkstra. Voor de lage muren zijn Friese geeltjes gebruikt. Van de ondertoren zijn de stijlen hergebruikt. Het oudst in het hout gekerfde jaartal, dat werd teruggevonden, is 1790.

Binnen in de ondertoren bewonder ik de prachtige nieuwe vijzel, waarop het oude vijzelwiel is aangebracht. Ook de oude onderbonkelaar is gehandhaafd. Ik fotografeer o.a. de beide leeringslagen. Ook in het bovenhuis maak ik een aantal opnamen.

Dan voeg ik me weer bij het gezelschap. Ik krijg een beker koffie aangeboden en het verzoek om het gastenboek te tekenen. Gerben Wijnja leidt mijn blik naar het fraaie Friese landschap. Op het water ontdek ik een Lemster aak en een skûtsje. "Vind je ook niet, dat je aan de molen haast niet kunt zien, dat-ie is gerestaureerd?", vraagt Gerben aan me. Ik moet hem gelijk geven. Een stukje cultuurhistorie is gered, een fraai landschapselement bewaard gebleven.

Ik neem hartelijk afscheid van de bemanning van de molen. Langs het pad lopen we weer terug naar onze auto's en komen we al weer twee bekenden tegen, ditmaal uit Wieringen, Paul Buis en Gerard Barendse, ons aller penningmeester. De laatste is langzaam herstellende van een reumatische kwaal, die hem maandenlang in het ziekenhuis hield. Ik ben dan ook verheugd hem hier te zien. Dat is een goed teken.

Ik kijk voortdurend op mijn horloge. Ik wil namelijk om half acht in Den Haag graag weer deelnemen aan de jaarlijkse avondrit met historische trams. Dan moet ik nu wel snel terug naar het westen van het land. Maar het gesprek is zo interessant, dat ik moeite heb om afscheid te nemen, vooral van Ger-

ben Wijnja, die zo'n ideale gesprekspartner is.

Het loopt al naar half zes, als ik eindelijk aan de terugtocht begin. Dat haal ik nooit, in twee uur naar Den Haag. Maar gaandeweg begin ik optimistischer te worden. Vorig jaar gingen de trams een kwartier te laat van start. Als dat dit jaar weer het geval is, haal ik het. Om tien voor half acht ben ik bij de Hoornbrug; het kan nog lukken. Maar het Rijswijkse en Haagse stadsverkeer en de vele op rood staande verkeerslichten halen volledig de vaart uit mijn tocht en een streep door mijn rekening, want als ik om één minuut over half acht bij de remise aankom, rijden de trams juist weg. Jammer! Twee evenementen op één dag is ook eigenlijk wel een beetje veel van het goede.

Jan van der Vlies

Een oproep uit de Schermer

In de Schermer is behoefte aan vrijwillige molenaars, die in de zomerperiode met één of twee molens b.v. een dagje per week willen draaien en mogelijk in de winterperiode op zondag. Wie verdere informatie wil hebben, wordt verzocht contact op te nemen met:

G. Hoek-Eksteen, Menningweerweg 3,
1841 HH Stompvoren, tel. 072-5044405.

De VRIJWILLIGE molenaar en het molenbehoud

De redactie heeft dit artikel op verzoek van het Gildebestuur ongewijzigd opgenomen en neemt geen enkele verantwoordelijkheid voor de vorm of voor de inhoud.

De molenaar is een wezenlijk onderdeel van het molenbehoud. De opleiding tot molenaar is echter de laatste tijd nogal eens punt van discussie geweest.

Om de opleiding tot vrijwillig molenaar te moderniseren en aantrekkelijker te maken worden hieronder enkele wijzigingen voorgesteld. De achterliggende gedachte hierbij is de samenhang tussen de vrijwillig molenaar en het totale molenbeleid te verduidelijken.

Peilers van het molenbehoud

De hoofddoelstelling van de molenaarsgilden is het opleiden van mensen tot VRIJWILLIG molenaar. Deze doelstelling is één van de drie aspecten waar het molenbehoud op rust.

Hieronder volgen -in willekeurige volgorde- een opsomming van deze drie aspecten en een uitleg over de uitvoering ervan.

1) Er zijn mensen nodig die molens laten werken en aan het publiek laten zien wat een molen inhoudt. Hiervoor moeten vrijwilligers worden geworven en/of opgeleid.

2) De molens moeten in een goede technische staat worden geconserveerd. Dit moet gebeuren op een zo authentiek mogelijke manier, met handhaving van de typische eigenschappen en kenmerken van de betreffende molen. (Zie hiervoor het artikel van dhr. Y. IJzerman in De Utskoat nummer 90.)

Ook moet worden tegengehouden dat molens andere bestemmingen krijgen dan waar ze oorspronkelijk voor gebouwd zijn. Dus geen restaurants en dergelijke er in huisvesten.

3) De omgeving van een molen, de biotoop, moet zo worden ingericht, dat het de molen niet of zo weinig mogelijk in zijn functioneren en aanzicht belemmert.

Deze drie hoofdtaken worden door verschillende instanties uitgevoerd en bepleit:

Van het eerste aspect wordt de opleiding verzorgd door het Gilde van Vrijwillige Molenaars binnen haar afdelingen. De examinering geschiedt door een onafhankelijke commissie van De Hollandsche Molen. Deze laatste vereniging en talloze andere molenstichtingen en -organisaties zorgen voor de publiciteit om het publiek warm te houden voor het molenbehoud. De vrijwillige molenaars (en een enkele beroeps) zorgen voor het in het werk stellen van de molens.

Het tweede aspect is de uitvoering van restauraties en onderhoud. Dit is een taak van de eigenaar van de molen. Maar voor een monument (en dat zijn de meeste molens) is de Rijksdienst voor Monumenten-

zorg belast met het toezicht op de handhaving van de oorspronkelijke, monumentale toestand van de molen. Ook De Hollandsche Molen en andere molendeskundigen geven technische adviezen aan moleneigenaren. Tevens voeren vrijwilligers talloze kleine onderhoudsklusjes uit.

Ten slotte het biotoopaspect. In grote delen van ons land is ruimtegebrek een van de grootste problemen van de toekomst. Het is dan ook een onmogelijke en een te eenzijdige doelstelling om alle molens weer voor 100% een goede biotoop terug te willen geven. Wel moet worden tegengehouden dat de biotoop van molens verder verslechtert. Ook moet, als daar de mogelijkheid voor bestaat, biotoopverbeteringen worden bewerkstelligd. Het signaleren van biotoopbedreigingen is een van de belangrijkste bezigheden op dit terrein. Dit geschiedt door het biotoopwachtersnetwerk van De Hollandsche Molen en andere molenliefhebbers. De Hollandsche Molen is tevens het landelijke meldpunt op dit gebied en onderneemt acties voor verbetering of tegen verslechtering.

Conclusie aspecten molenbehoud

De hiervoor beschreven situatie laat in grote lijn zien hoe het molenbehoud georganiseerd is. De drie genoemde aspecten zijn alle drie onmisbaar. Dit houdt automatisch in dat de organisaties en personen die zich voor deze drie aspecten inzetten ook allemaal even belangrijk en onmisbaar zijn!

Waarom molens laten draaien en malen?

Het laten draaien en werken van molens is van levensbelang om het publiek te kunnen laten zien wat de functie van een molen is geweest. Dat is zelfs het pluspunt ten opzichte van de meeste andere monumentale gebouwen. Molens zijn geen monumenten. Nee, molens zijn *dynamische monumenten/werktuigen*! Zouden molens stilstaand geconserveerd worden als suffe museumstukken, dan zou het werven van vrijwilligers die zich voor het behoud ervan inzetten een heikele kwestie worden. Presenteren we onze hobby echter als een dynamische, productieve bezigheid, dan spreekt het ook jongere mensen aan om zich er actief mee bezig te houden. Ook het publiek komt eerder op een werkende molen af dan op een stilstaande molen met een verzameling van oudheidkundige voorwerpen. Om te kunnen malen met een molen moet deze in een goede technische staat verkeren. Ook moet de molen voldoende wind kunnen vangen (of watertoevoer hebben ingeval van een watermolen).

Zoals uit het voorgaande blijkt vereist het molenbehoud een multidisciplinaire aanpak, waarin vrijwilligerswerk, monumentenzorg en ruimtelijke ordening elkaar tegenkomen. Op het gebied van monumentenzorg moeten we de molens zo authentiek mogelijk houden. In dit computertijdperk spreekt een cultuurhistorisch, begrijpelijk werktuig

als een molen de meeste mensen enorm aan. Dus nieuwigheden die nooit in een bepaalde molen hebben gezeten moeten dan ook zoveel mogelijk geweerd worden. Een Ferrari met een Fiat-motor zal ook niemand tot de verbeelding spreken. De organisatie van de opleiding en het molenbehoud moeten daarentegen wel met hun tijd mee gaan en flexibel zijn. We zijn zelf geen monumenten!!! Als voorbeeld noemen we maar weer Ferrari. Was het automerk niet bij het Fiat-concern ingelijfd, dan was het wellicht allang terziele gegaan.

Het publiek/De bezoekers

We zullen meer en actiever voorlichting aan het publiek moeten geven. Het gebeurt maar al te vaak dat bezoekers van een molen niet eens weten wat de functie van molens is geweest of zelfs denken dat ze op elektriciteit werken. Zet deze trend door, dan ziet men (de samenleving en de politiek) in de toekomst het nut van het gehele molenbehoud niet meer in. Ook al hebben wij (als molengekke) dan alle drie aspecten (molenaar, molen en biotoop) nog zo goed voor elkaar, men zal het geldverspilling vinden en er geen aandacht meer aan besteden. (Zowel in de vorm van restauratiesubsidies als doordacht biotoopbeleid.)

Voor de toekomst is het dus van belang dat naast het opleiden van vrijwilligers ook de basiskennis van de molenhistorie onder een bredere kring van de samenleving bekend gemaakt wordt.

Molens zijn er niet voor de vrijwillige molenaars, molenmakers en andere moleninstanties. Nee, molens zijn het bezit van het hele land, als een cultureel-historisch symbool. In Nederland als het cultureel-historische symbool.

Hoe verder met de opleiding?

Het grote belang van het werven van nieuwe (jonge) mensen is denken wij wel duidelijk. Om die aan te trekken is een moderne, aantrekkelijke opleiding en werkwijze onontbeerlijk.

Het belang van de komst van nieuwe mensen en meer activiteit is groter dan het handhaven van de huidige werkwijzen en opleidingsstructuur.

Het is niet zo dat het huidige systeem superslecht is. Nee, het uiteindelijke doel om iemand op te leiden tot een veilige molenaar die daarnaast ook het een en ander van de theorie afweet moet worden gehandhaafd. Ook wordt de lesstof in het nieuwe opleidingsboek op een zeer duidelijke manier gepresenteerd. De landelijk geldende examennorm is qua moeilijkheidsgraad aanvaardbaar en realistisch. De manier van examineren is echter sterk achterhaald. In het onderwijs kom je praktisch nergens meer een systeem tegen waar je helemaal op het eind van de opleiding op alle criteria in een keer getoetst wordt. Het is veel gebruikelijker om de toetsing gefaseerd uit te voeren in een modulair systeem.

Deze werkwijze zou in de opleiding tot vrijwillig molenaar ook moeten worden ingevoerd. Ook het verplichten of motiveren van leerlingen om meer stages bij ander molentypen te lopen is een goede manier om leerlingen breder en beter op te leiden.

JAMMER GENOEG BENT U NIET DE ENIGE MET BELANGSTELLING VOOR MONUMENTEN

Evenals u hebben ook houtworm, boktor en zwam een uitgesproken voorliefde voor ons nationaal monumentenbestand.

En waar uw belangstelling opbouwend is, gaan zij nogal afbrekend te werk.

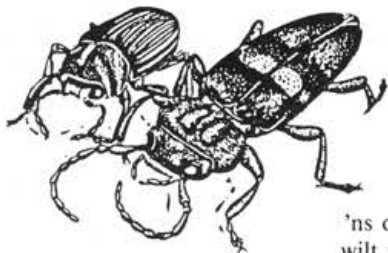
Resultierend in schadeposten van miljoenen guldens. Voorkomen blijft daarom altijd goedkoper dan genezen.

Sterker nog: genezen is soms zelfs helemaal

niet meer mogelijk.

Laat daarom een specialist van Rentokil bij u langs komen voor inspectie. De kosten van deze inspectie zijn nul komma nul, waar ook in Nederland.

Bovendien krijgt u meteen een serie

Links de houtworm, rechts de boktor. Samen veroorzaken ze voor miljoenen schade aan monumenten.

duidelijke tips over bescherming.

Vul de bon in en stuur 'm op. Ook als u eerst onze uitgebreide documentatie

'ns onder de loep wilt nemen.

RENTOKIL GRATIS INSPECTIE

☐ Wilt U mij bellen voor een gratis inspectie?

☐ Wilt u mij eerst documentatie zenden?

Naam: _____

Bedrijf: _____

Adres: _____

Postcode: _____ Plaats: _____

Telefoonnr.: _____

Opsturen aan rentokil, postbus 52, 2280 AB Rijswijk (Z.H.).
of bel gratis: 06-0226600

De leerling zal bij een opleiding door meerdere instructeurs ook beter en objectiever beoordeeld kunnen worden. Hiervoor is dan wel onderling overleg tussen de betreffende instructeurs noodzakelijk. De hoofdinstructeur van de betreffende leerling moet tevens zitting krijgen in de examencommissie. Dit omdat die instructeur de leerling ten voeten uit kent en als het ware zijn mentor is. Ook hoeft elke instructeur niet per definitie exact dezelfde leswijze te hanteren, het gaat niet om de methode, maar om het eindresultaat. Bovendien werkt het samenwerken van verschillende systemen van lesgeven verfrissend en maakt het mensen creatiever en scherper dan vastgebakken te zitten in één star voorgeschreven systeem.

Bij het huidige systeem, van alles in een keer toetsen, loop je het gevaar dat leerlingen vooral de theorie "er nog even tijdelijk in stampen", zo vlak voor het examen. Door tussentijdse toetsingen en de algemene inzet en inzicht van de leerling tijdens de opleiding mee te laten tellen in het "eindoordeel", wordt een evenwichtiger beslissing genomen of iemand geslaagd is of niet. Ook is het voor de leerling dan mogelijk om een zwak punt tijdig bij te schaven. Bovendien is het bij een gefaseerde examinering beter mogelijk om dieper op de stof in te gaan. De hoofddoelstelling, mensen op te leiden tot enthousiaste vrijwillige molenaars, die kennis van zaken hebben, wordt hierbij beter bewerkstelligd dan bij het huidige systeem. Je leidt de mensen niet op om op die ene dag examen te kunnen/mogen doen, maar om het "vak" te leren voor een langere periode. Bovendien ben je na het examen niet uitgeleerd, dat ben je eigenlijk nooit. Daarnaast is de vrijwilliger naast molenaar vooral een ambassadeur naar de rest van de bevolking toe.

Het praktijkexamen moet gehouden mogen worden op de eigen lesmolen. Dit omdat de leerling daar gewend is. Bovendien is dit ook gebruikelijk bij andere opleidingen. Het autorijexamen doe je ook in je eigen lesauto. Schoolexamens worden eveneens op de eigen school afgenomen.

Er mag niet uit het oog worden verloren dat de opleiding **VRIJWILLIG** door de leerlingen wordt gevolgd. Vrijwillig staat niet voor niets met hoofdletters afgedrukt. Het is voor de meesten dus vooral een leuke, actieve hobby. En dat moeten we naar buiten toe kunnen verkopen!

Eindconclusie

De genoemde kritiekpunten zijn positief bedoeld! Wij willen aangeven dat we het ons als molenmensen niet meer kunnen permitteren om langdurig in strijd met elkaar te zijn over relatief kleine zaken als de methode van opleiden en examinering: wijzigingen in het systeem moeten snel en effectief kunnen worden ingevoerd.

Hopelijk worden de genoemde veranderingen ten behoeve van een modernere opleidingsstructuur snel in een vernieuwde werkwijze verwerkt. Hopelijk neemt de oudste en de meest algemene molenorganisatie, De Hollandsche Molen, vereniging tot behoud van molens in Nederland, hierin het voortouw. Verandert er niets, dan vergrijst de molenwereld waarschijnlijk snel, met groot gevaar voor een

langzame, maar op den duur zekere dood. Het jaar 2000 is een mooi jaar om de genoemde veranderingen door te voeren. Zodat we dan een bij de 21^e eeuw passende werkwijze hebben.

Om de molen in de toekomst als het levende cultuurhistorische symbool van Nederland te kunnen blijven handhaven, is synergie van alle molenorganisaties en eigenaren -met een bredere blik, meer temperament en een flexibeler houding- een must. De biotoopproblematiek is bijvoorbeeld een ingewikkeld planologisch probleem met zeer tegenstrijdige belangen. Hierbij zullen we naast onszelf vooral een positief gezinde publieke en politieke opinie nodig hebben.

Wij hebben dit alles geschreven in de stellige overtuiging dat er (nog) volop kans van slagen is op een goede voortzetting van het molenbehoud in de toekomst. Nederland is immers wereldberoemd om zijn grote verzameling van molens.

We hebben dit artikel vooral geschreven om het verband tussen opleiding en molenbehoud nog eens duidelijk weer te geven. Wie wij zijn? Wij zijn twee jonge, met het oog op de toekomst gerichte vrijwillige molenaars die werken volgens het principe van het voortschrijdende inzicht! Dus reacties aan ons adres zijn ook altijd welkom. Maar reageer vooral door uw stem te laten klinken bij de bestuurders van de verschillende molen(aars)organisaties, die kunnen vernieuwingen werkelijk in de praktijk brengen. Wij niet.

Job Koehoorn, Gysbert Japiksweg 51, 8748 CL
Witmarsum; Koehoorn@yahoo.com
Frank Terpstra, Twijnsterhof 45, 5709 GW
Helmond.

Rectificatie

In de vorige Gildebrief (98/3) is er een en ander misgegaan in het artikel "Nogmaals de hoep". Op pagina 25 zijn twee letters uit het Griekse alfabet niet als zodanig doorgekomen:

De Griekse α verscheen viermaal als $\dot{O}$, en wel in de linker kolom op de vierde regel van de alinea, die begint met: Zie figuur B en driemaal bovenaan in de rechter kolom op de regels 3, 4 en 5.

De Griekse π verscheen als $\dot{O}$ in de rechter kolom op de tweede regel van de alinea, die begint met: Een wiel met een diameter.

Voorts zijn een gedeelte van de laatste zin en de naam van de schrijver van het artikel weggefallen. De laatste zin moet luiden: Ik betreur het daarom des te meer, dat de redactie de artikelenserie over de vang door Alan Kuilder heeft stopgezet, omdat die "te moeilijk" zou zijn. De naam van de schrijver: Andreas de Vos.

Bestuursmutaties

Om inzicht te verschaffen in de te verwachten bestuursmutaties, heeft het bestuur destijds besloten het rooster van aftreden jaarlijks op te nemen in het decembern timer van de Gildebrief. Hierdoor kunnen de leden zich tijdig bezinnen op de voordracht van (tegen)kandidaten voor de ledenvergadering, die traditiegetrouw op de eerste zaterdag in april wordt gehouden.

Zoals uit het onderstaande rooster valt op te maken, is **Bert van Uffelen** in 1999 periodiek aftredend. Bert maakt sinds 1995 deel uit van het Gildebestuur en is de afgelopen jaren onder andere actief geweest als PR-man en als lid van de redactie van de Gildebrief. Sinds het aftreden van Jan Spruit (1998) is hij benoemd tot examen coördinator, een functie, die Bert van Uffelen graag ook in een tweede bestuurstermijn wil uitoefenen.

Rooster van aftreden

Naam	Functie	Datum benoeming	Jaar van aftreden	Eerste benoeming
G. Sturkenboom	voorzitter	6 april 1996	2000	1988
B.A. van Weel	secretaris	5 april 1997	2001	1985
G.W.M. Barendse	penningmeester	6 april 1996	2000	1984
H. Demoet	lid	5 april 1997	2001	1997
A. van Uffelen	lid	1 april 1995	1999	1995
M.A.P. Verwijmeren	lid	4 april 1998	2002	1998
A. de Vos	lid	4 april 1998	2002	1998

Samenstelling van het bestuur per 4 april 1998

B.A. van Weel, secretaris

TIMS-molenexcursie naar Oost-Duitsland in 1999

De internationale molinologische vereniging TIMS organiseert om de vier jaar een symposium, maar heeft sinds enige tijd ook een traditie gemaakt van het organiseren van molenexcursies, die zijn gebaseerd op een bepaald thema. De eerstvolgende excursie voert naar Oost-Duitsland en zal een week duren. De precieze data zijn nog niet vastgesteld, maar voorlopig staat de excursie gepland voor de week van 29 mei t/m 5 juni. De eigenlijke tocht zal zeven dagen duren en beginnen op zondag 30 mei vroeg in de ochtend en eindigen op de avond van 5 juni.

De tocht zal beginnen en eindigen in Maagdenburg, halverwege Hannover en Berlijn en zal leiden naar zowel windmolens als watermolens in het zuiden en midden van de voormalige DDR. Standaardmolens en paltromolens vormen de belangrijkste excursiedoelen. De bouwwijze en techniek van deze beide molentypen zijn typisch voor Centraal Europa en verschillen aanzienlijk van die in andere streken. Maar tijdens de excursie zullen ook watergedreven koren- en industriemolens worden bezocht.

Het aantal deelnemers aan de excursie zal worden

beperkt tot 40. De inschrijving van de deelnemers zal geschieden aan de hand van de volgorde van binnenkomst van de aanmeldingsformulieren en bijbehorende betalingen van de excursiekosten, die worden geraamd op / 1000,-, inclusief maaltijden, logies en vervoer per bus.

Alleen verenigingsleden kunnen aan TIMS-excursies deelnemen, maar het zou kunnen zijn, dat niet-leden de excursie voldoende aanleiding vinden om als lid van de vereniging toe te treden.

Geïnteresseerden, die een gedetailleerder programma en een inschrijvingsformulier wensen te ontvangen, wordt verzocht zo spoedig mogelijk contact op te nemen met TIMS.

Schrijf of bel naar:

A.J. IJzerman
Wjitteringswei 116, 8495 JT Aldeboarn
tel. 0566-632089 of 058-2343703
fax 058-2343733
E-mail: IJZERMAN@WIKEL.LNV.AGRO.NL

Effectief besparen op stoffilters?

Een goeie tip voor een simpele besparing? De levensduur van de stoffen filters die u gebruikt, kunt u gemakkelijk met een factor twee of drie verlengen! Kwestie van ze perfect te laten reinigen door Wilhelmina, een bedrijf dat hierin is gespecialiseerd.

Uiteraard gaat Wilhelmina hierbij buitengewoon omzichtig te werk.

Zo wordt voor elke nieuwe klant eerst een proefwassing verricht. De resultaten hiervan worden in een helder rapport vastgelegd en uitvoerig doorgesproken.

Zodat er geen vuiltje aan de lucht is bij het reinigen van uw kostbare filters.

Wanneer u even belt of faxt zitten we snel bij elkaar aan tafel.

U kunt ook onderstaande bon in een ongefrankeerde envelop stoppen en sturen naar:

Wilhelmina Textieldiensten B.V., Antwoordnummer 23, 5700 WB Helmond.

Wilhelmina

werkt aan schoner werken®

Wilhelmina Textieldiensten b.v. Kanaaldijk Z.W. 9, 5706 LD Helmond,

Telefoon: 0492 598181, Fax: 0492 526105.

Steunpunten in Apeldoorn, Bergen op Zoom, Hoogeveen en Woerden.

BON Neem a.u.b. contact met mij op voor:

- ☐ nadere informatie over het reinigen van stoffilters;
- ☐ het maken van een afspraak.

Naam bedrijf.....

Adres.....

Postcode/plaats.....

Naam contactpersoon.....

Telefonisch bereikbaar op nummer.....

Wateroverlast in het waterschap Groot Geestmerambacht

Het waterschap Groot-Geestmerambacht is een van de weinige waterschappen in ons land, dat nog een aantal molens in eigendom heeft. Dat deze oude bemalingswerktuigen nog goed van pas kunnen komen, bewees het weer van 14 september jl. maar weer.

Om 20.00 uur word ik gebeld door Nico Zonneveld van het waterschap met de vraag, of ik kan helpen met de bemaling van de Grebpolder, aangezien de waterstand verontrustend stijgt en men een verdere peilstijging in de polder wil voorkomen. Ook in juni was de molen al als reserve ingezet gedurende een nacht en sinds september '94 was dit de vijfde keer.

Het gemaal kan de enorme hoeveelheid water niet aan en als ik om 20.30 uur op de molen kom, staan we 20 cm boven peil, niet verontrustend, maar het water stijgt snel. Er is wind zat: windkracht 8 à 9 met noordwesterbuien. De molen staat niet helemaal op de wind en ik besluit dat zo te laten. Hij loopt zo al bijzonder goed. Met vier borden eruit loopt de molen uitstekend en doordat de fokwieken zonder de borden veel van hun trekkracht verliezen, gaat hij in de buien, waarin soms bijzonder veel wind zit, niet aan de haal. In de avond is er belangstelling genoeg: drie man van het waterschap, een buurtbewoner (tuinbouwer, dus ook belanghebbende) en Henny, die me voorziet van de nodige victualiën.

Na elven komt er niemand meer. Met het waterschap heb ik afgesproken, dat ik 's morgens om 6.00 uur zal worden afgelost. Die nacht verveel ik me niet: ik moet het weer in de gaten houden; de molen moet ik twee keer bijkruisen en ik moet het nodige smeermiddel verrichten. Ook heb ik leeswerk meegenomen.

Om ongeveer 1.45 uur neemt de wind iets af tot kracht 7 à 8. Ik probeer het met twee borden in, maar in buien gaat het dan wel erg hard en dus haal ik ze er toch maar weer uit. De nacht is eigenlijk zo om en als ik om ongeveer 3.00 uur op de peilschaal kijk, is het peil al zo'n 14 cm gedaald. We trekken er dan ook met ons drieën aan: het gemaal, de molen en een noodpomp aan de Rekerkoogweg. Het gemaal blijft in tegenstelling tot '94 en juni jl. aan 't werk. De wachtdeur van het gemaal zit nogal diep en als het water van de polder Geestmerambacht zo'n 30 cm rijst, krijgt het de wachtdeur niet meer open, zodat het 't water alleen maar rondmaakt. 't Lijkt dan heel wat, maar in werkelijkheid gebeurt er niets. Maar daarvan is nu geen sprake. Het water, dat we uitmalen ziet grijs van de klei, die met het regenwater van het land is afgestroomd.

Om een uur of 4 kan ik de molen op de wind zetten. Om vijf over 6 komt Willem Duineveld, timmerman-molenmaker in dienst van het waterschap, me aflossen. De polder is bijna op peil, maar de watertoevoer is nog aanzienlijk, want de drainagebuizen lopen als kranen. Ik ga naar huis en spreek met Willem af om terug te zijn om 16.00 uur. De directie

van de school, waarop ik werk, heeft alle keren, dat assistentie van de molen was gevraagd, zonder draaien meegewerkt aan buitengewoon verlof voor mij en dat waarden het waterschap en ik ten zeerste.

Na geslapen te hebben wil ik om 15.45 uur naar de molen gaan, als Willem belt: de polder is geheel leeg en hij wacht op water (dat er overigens nog genoeg is, want het land is nog geheel verzadigd). Hij zal de molen stil zetten en naar huis gaan en we spreken af, dat ik om 17.00 uur of iets later op de molen zal zijn, want dan zal er wel weer voldoende water zijn. Als ik om 16.30 uur de molen in beweging breng, slaat het gemaal net aan. Ik krijg twee bezoekers: Henny met warm eten en Jochem Beukers, de leerling-molenaar (15 jaar), die al sinds de wateroverlast van '94 bijna iedere week op de molen is te vinden.

Wat een verschil met vannacht! Toen met vier borden uit en aanvankelijk een veld uit de wind, nu met vier volle. Tegen achten valt de wind praktisch weg. Jochem en ik zeilen de molen af en in de inmiddels weer neerdalende regen gaan we om 20.00 uur naar huis. De molen heeft zijn kost weer verdiend! Het waterschap Groot-Geestmerambacht heeft de afgelopen twee jaar veel herstellingen aan de molen van de Grebpolder onder Schoorl (gemeente Harenkarspel - NH) verricht. Zo zijn verleden jaar alle rollen vernieuwd, kreeg de molen een nieuwe vangstok en werden alle kruipalen vervangen. De molen werd van buiten geheel geschilderd. Dit jaar werd de kap, waar nodig, hersteld en voorzien van een geheel nieuw rietdek, werden de veldmuurtjes opnieuw gevoegd en, waar nodig, met de oude stenen opnieuw opgemetseld. Het erf kreeg een heel nieuw hek rondom. Tevens werd de bliksemafleider hersteld.

Voor volgend jaar staan op het programma herstel van de vang (waarin nog een vangstuk voorkomt, dat dateert uit 1916!) en van het bovenwiel en misschien nog enig herstel aan de vijzel. Het bovenwiel heeft, in tegenstelling tot de meeste, geen voering (slijtlaag) en nu is de velg zodanig afgesleten, dat de vang de kruisarmen heeft bereikt. Het wiel is dus sinds 1875 enkele centimeters in doorsnee afgenomen door slijtage, hetgeen volgend jaar zal worden opgevangen, doordat er (alsnog) een voering op zal worden aangebracht.

Bart Slooten

Wateroverlast bij de Schaapweimolen

Na de regenbuien in september beleefden we spannende tijden in het "Westlandse", uitgebreid verslagen in kranten en op TV. De groene grasmat van de polder is veranderd in een 'binnenzee', zelfs in 1953 is dat niet gebeurd. Het was een bijzondere ervaring.

De molen heeft nog nooit zoveel water verzet als tijdens deze watersnood. De tasting van het schep-rad was véél groter, maar moeiteloos kwamen we op 80 enden - het moment, dat de vier remkleppen

opengaan - bij windkracht 6 en twee volle: ca. 40 m³ water/min. Vergelijk: Her en der opgestelde dieselaggregaten van te hulp geschoten brandweerkorpsen maalden met flink geraas en dieselconsumptie 4 m³/min. per aggregaat. Ik voelde me tijdens die dagen een 'hele Piet' en eventjes geen vrijwilliger, die leuk met molentjes bezig is.

Nico van Weelden

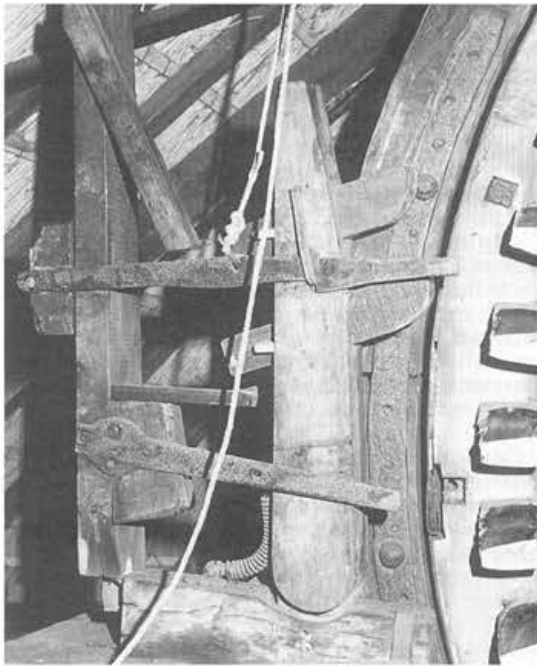
Obdammer molen 300 jaar oud

De Obdammer molen is wegens z'n 300-jarig bestaan éénmalig opengesteld en wel op Open Monumentendag. Dat persbericht kreeg ik opgestuurd door Jaap Kroon van het Comité Open Monumentendag Obdam voor plaatsing in de Gildebrief. Maar ongelukkigerwijs valt Open Monumentendag een kleine week eerder dan de verschijningsdatum van de Gildebrief in september. De lezers van de Gildebrief konden dus helaas niet op de hoogte worden gebracht van de éénmalige openstelling van deze molen.

Maar ik was als redacteur natuurlijk wel op de hoogte en ik heb de gelegenheid om deze molen te

bezoeken niet laten voorbijgaan.

Als ik bij de Obdammer molen aankom, is daar net een fikse bui gepasseerd. De molen draait langzaam rond op het zuidwesten. Ik steek de Berkmeerringvaart over via het loopbruggetje en loop naar de molen. Bij de molen is een legertent opgesteld, waar, naar ik later hoor, videofilms worden vertoond over Obdam. De ene gaat over het Obdam van vlak voor de oorlog (1939), de andere film is van 1960. In de deuropening ontmoet ik de broer van de molenaar. "M'n broer is boven in de kap", zegt hij. Op de eerste zolder is een kleine expositie ingericht over de molen en

De pal van de Obdammer molen

over het polderlandschap van vóór de ruilverkaveling.

In de kap wordt steeds een beperkt aantal mensen tegelijk toegelaten, een verstandig besluit.

Ik ontmoet de vrijwillig molenaar Klaas Jan de Hart, die mij blijkt te kennen. Hij is penningmeester van de West Friese Molenstichting. Hij woont niet in de molen. Daar wonen nl. de weduwe van de vroegere molenaar Ad Smit, die acht jaar geleden is overleden, en haar zoon. Iemand, die ik wel ken, is Coen Rood, de molenaar van het Kerkepoldermolenkje bij Wognum.

In de eerste plaats vallen me de enorme grote en vooral brede blokkelen (of heten zulke brede blokken geen blokkelen?) op, die het boventafelement ondersteunen. Die vormen in ieder geval een maat-

staf voor de ouderdom van de molen. In een binnenkruier ben ik altijd weer onder de indruk van het kruimechanisme. Heel vaak, zoals ook hier, heeft het kruirad die typische vorm, die het midden houdt tussen een cirkel en een vierkant. Ik verbaas me erover, dat de bezet- en de doodketting niet zijn vastgezet. Klaas Jan voert als reden aan, dat hij de molen vandaag al enkele malen heeft moeten verkruien en dat er bovendien maar heel weinig wind staat. Hij constateert intussen, dat er al weer moet worden gekruid en haalt de molen naar het westen om. Zeer apart van uitvoering is de pal. Die wordt door een gebogen veer onderaan bij het scharnierpunt automatisch in de richting van het bovenwiel gedrukt, tenzij een horizontale klink dat verhindert. De pal heeft slechts twee kammen.

Op het boventafelement en op de blokkelen zijn de zestien windrichtingen in witte verf aangegeven. Acht van die windrichtingen worden op een heel bijzondere wijze aangeduid, b.v.

LN = lage noord = NNW
LZ = lage zuid = ZZW
HN = hoge noord = NNO
LO = lage oost = OZO etc.

We dalen weer af naar de eerste zolder. Daar laat Klaas Jan me zien, hoe stevig het achtkant is. Er zijn dubbele veldkruisen en dubbele veldregels. Bovendien zijn er - en dat is heel bijzonder - horizontale korbelen aangebracht tussen het losse en het vaste gebint! Op veel balken is een witte uitslag zichtbaar. Klaas Jan vertelt, dat dit een schimmel is, die leeft op het roet, dat op de balken zit. De schimmel tast de balken zelf niet aan. Ik maak er een opname van met flits, maar van het resultaat verwacht ik niet veel, want roet geeft natuurlijk bijzonder weinig reflectie; ik houd rekening met een onderbelichte opname.

Ik neem afscheid van Klaas-Jan en besluit mijn bezoek aan deze interessante molen door er buiten nog enkele opnamen van te maken met op de achtergrond de wegtrekkende bui.

Jan van der Vlies

Deense molenaars op excursie in Nederland

Van 7 tot 12 september maakten 40 Deense molenaars en molengeïnteresseerden een reis door Noord-Holland per hotelboot. Mijn vrouw Hennie en ik hadden de tocht georganiseerd en begeleidde de groep, deels als tolk. Alle molens, die we bezochten, waren open en draaiden/maalden/zaagden, waar mogelijk.

Via het museumstoomgemaal Cruquius (dat overigens in 2002 weer gaat pompen...) ging het naar zaagmolen "De Eenhoorn" bij Haarlem. Weinig wind, maar net genoeg om de molen in werking te zien. Ook bezochten we de molenwerkplaats met expositie in het centrum van Haarlem. Op de Zaanse Schans werd het oliepersen gedemonstreerd in "De Bonte Hen" en we bezochten het schitterende molenmuseum in Koog a/d Zaan.

In Alkmaar hadden we een ontmoeting met enkele - meest Noord-Hollandse - vrijwillige molenaars.

Theo de Munnik verzorgde een interessante dialoog. Een bezoek aan de Kaasmarkt viel, ondanks de regen, erg in de smaak. Tijdens de daarop volgende stadsrondwandeling demonstreerden we, hoe Nederlanders haring eten. Ook bekeken we in Alkmaar-Oudorp korenmolens "t Roode Hert", met op de buitenroede Ten Havekleppen en fokken. Ten slotte mochten we de vang lichten van een voor Noord-Holland zo typische binnenkruier, de "Sluis-molen" bij Koedijk. We kregen nog een toegift, een bezoek aan de drijvende groente- en fruitveiling in Broek op Langedijk.

De Denen waren zichtbaar enthousiast over deze rondreis en de hartelijke ontvangst overal. Ze vonden wel, dat Nederlanders wat vaker naar de Deense molens zouden moeten komen. Er is een overzicht verkrijgbaar.....

Knud Jensen

*Horatio,
er is meer over molens!*

Kent u de **MOLENWERELD** ook al? Het onafhankelijke maandblad boordevol molens en aanverwante zaken als:

- Actualiteiten
- Over mensen en molens
- Molengeschiedenis
- Taal en cultuur
- De molenbiotoop
- Techniek en bedrijf
- Molenbehoud
- Opinies

Niemand met belangstelling voor molens mag de Molenwereld missen; het tijdschrift dat de kennis erover wil verdiepen en verbreden, kennis die een vrijwillige molenaar zeker te pas komt; en dat elf maal per jaar in minimaal 24 pagina's op A4-formaat en rijk geïllustreerd. Vraag snel een gratis proefnummer plus meer informatie aan!!!!

Stichting Molenwereld

Antwoordnummer 12104 - 2740 WD Moerkapelle

tel. 0566-621086, fax 079-5931303

Excursie van de afdeling Gelderland van het GvVM

Het is zaterdagmorgen 26 september, als ik om kwart voor negen in de ochtend bij de Gouden Karper in Hummelo uit de auto stap. Ik blijf niet de enige te zijn, die de weg heeft gevonden naar de Achterhoek, want al gauw zitten we met ons zevenendertigen aan de koffie en wisselen we met elkaar diverse molenervaringen en gebeurtenissen uit. Maar daar is het deze dag niet om begonnen. Nadat de routebeschrijvingen zijn uitgedeeld, zijn we klaar voor de najaarsexcursie van de afdeling Gelderland van het GvVM.

Achterhoek

Op een kleine vijf minuten rijden van Hummelo stoppen we bij de molens van Laag-Keppel. Dit schitterende molentweetal bestaat uit een van oorsprong Friese spinnekop, voorzien van fokwieken met remkleppen en een vijzel, en een onderslagwatermolen van het Huis Keppel. De watermolen is in gebruik als korenmolen en om het waterrad draaiende te houden zorgt de poldermolen ervoor, dat het water uit de molenkolk wordt opgevoerd de IJssel in. Hier komen de eerste vragenlijsten van de dag te voorschijn en aan de hand hiervan en van de uitleg van Dirk Minor kan men zich in groepjes uitleven in het zoeken naar en het bekijken van de diverse voor deze molens specifieke zaken.

Na een uurtje pakken we onze biezen weer en vertrekken naar Zeddam, waar we de torenmolen en de rosmolen met een bezoek zullen vereren. Frans de Bruin heet ons welkom in de grafelijke torenmolen, waarin men erg goed de verschillende veranderingstappen kan zien in de ontwikkeling van deze bovenkruier. Vóór 1839 was de indeling van deze molen namelijk een kopie van die van een standerdmolen. Door het aanpassen van de vang, het verplaatsen van het bovenwiel e.d. kon men een koningsspil plaatsen, waarmee men een luiwerk en twee koppels stenen kon aandrijven. Het kruiwerk is een samenstel van gaffelwielen, kamwielen, rondsels en een tandkrans, welke het mogelijk maken, dat twee personen de kolossale kap kunnen verkruien. In de rosmolen kan men niet alleen het gaande werk en de maalstoel zien, waarmee in het verleden, en heden ten dage nog bij speciale gelegenheden, werd gemalen met de hulp van paardenkracht. Ook andere zaken als kantklossen, hout- en leerbewerking (alsmede diverse met behulp van die technieken gemaakte artikelen) en schilderkunst zijn er te bewonderen.

Rheinland

Daarna verlaten we Nederland al snel om op bezoek te gaan bij onze collega-molenaars in het Rheinland. De eerste molen, waar we aanleggen, is de "Alte Mühle Donsbrüggen" te Kleve-Donsbrüggen. Deze achtkante beltmolen, waarvan de romp en de kap met schaliën zijn bedekt, is uitgerust met het Bilau-wieksysteem en een windroos voor het kruien. Terwijl wij de molen en een tentoonstelling

bekijken, zijn enkele leden van de *Förderkreis* van deze molen al bezig om voor ons een *Mühlenvesper* klaar te zetten. Dat bestaat uit: *frisches Mühlenbrot* (uit het eigen *Backhaus*), *Butter*, *Schinken*, *Käse*, *Schmalz und Kaffee*. Nadat een ieder een plaatsje heeft gevonden aan de lange tafels, heet Paul Kersjes ons welkom. Daarna laten we ons de *Mühlenvesper* goed smaken.

Na de lunch voert de molenroute ons verder het Rheinland in en wel naar de grootste molen in het Niederrhein-gebied, de Kalkarer Mühle in Kalkar. Deze ligt in een gedurende de jaren 1994-1996 gerestaureerd complex, dat behalve de acht etages tellende stellingmolen bestaat uit een schuur en een molenaarswoning. Op de maalzolder vertelt Gerd Hage iets over de geschiedenis van deze oorspronkelijke runmolen en over het feit, dat de restauratie van het totale complex mogelijk was, omdat de kerncentrale van Kalkar niet in bedrijf werd genomen. De molen is weer dagelijks in bedrijf en in de bijgebouwen kan men nu een *Gaststätte* met *Brauhaus* vinden. De *Biergarten* bij de *Gaststätte* is inmiddels ook door de excursiedeelnemers ontdekt en men laat er zich het *Mühlenbier* goed smaken.

Zeilmakerij van Neerven bv

opgericht

1925

van Neerven's
MOLENZEILEN

'N BEGRIP

VOOR DE MOLENAAR IN
NEDERLAND, BELGIE
EN DUITSLAND
IN KATOEN, WK77 EN
MARLON BOLUS ROOD

D.van Erpstraat 1

5341 AK OSS Nederland

Telefoon 0412-624028

Telefax 0412-627973

Sinds 1925

Na ons bezoek aan Kalkar rijden we naar Xanten, waar we de "Kriemhild-Mühle" gaan bezoeken. Bij deze op een van de oude vestingtorens (*Nachtwächtertürme*) gebouwde stellingmolen vertelt Peter Weichold over de molen en over de aangrenzende bakkerij, waar de meelproducten in verschillende soorten brood en koek worden verwerkt.

Deze producten worden dan in de winkel onder in de molen of op regionale markten verkocht. In de molen kunnen we zaken als fokwielstelsel, houten bovenas met insteekkop, stalen bandvang e.d. bewonderen.

Rond vijf uur sluiten we de excursie in deze eens Romeinse stad af en keren we met ons allen huiswaarts. Mede dankzij het weer en de variatie in molentypen kunnen we terugkijken op een geslaagde excursie.

Internet

Bij het samenstellen van deze excursie heb ik voor het eerst gebruik gemaakt van Internet. Van te voren hadden we in een bestuursvergadering geopperd, dat we eens naar Xanten zouden moeten gaan om daar bij Rolf Peter Weichold op bezoek te gaan, maar verder waren er nog maar weinig ideeën.

In deze tijd van computers ben ik op Internet eens gaan zoeken, of er mogelijke informatiebronnen waren. Zo vond ik onder Xanten de eerste link naar

een molen en wel de "Kriemhild-Mühle". Onder "<http://www.nissy.com/muehle-xanten>" vond ik een erg goed verzorgde 'homepage' van de molen, welke me via het hoofdmenu toegang verschaft tot zaken als geschiedenis en werking van de molen, producten, verkoopplaatsen e.d. Maar er was ook uitleg over mogelijke excursies, die men al of niet kon combineren met het zelf bakken van brood. Verder zoekend vond ik een uitgebreidere 'homepage', welke wordt verzorgd door Helmut van Straelen, de molenaar en bakker van de molen in Kalkar. Onder "<http://www.rheinland.com/muehlen/weiter.htm>" kan men een zeer uitgebreid menu binnengaan met landkaartje van alle wind- en watermolens in de regio. Dit menu verschaft weer toegang tot de diverse 'homepages' van regionale molens en onderwerpen. Men kan o.a. een "*Kurzbeschreibung aller Mühlen*" vinden. Klikte men deze aan, dan krijgt men van iedere regionale molen een korte beschrijving met o.a. adres, contactpersoon, beschrijving en activiteiten. Ook kan men hier weer verbindingen vinden naar andere 'homepages' van molens in Duitsland, maar ook internationaal. Voor de molen- en computerliefhebbers kan ik de hierboven genoemde 'homepages' dan ook van harte aanbevelen.

Petro van Doorne

Werkgroep Risicobeheer Molens

De werkgroep is verscheidene activiteiten aan het ontwikkelen. Vier keer per jaar is er een plenaire bijeenkomst in het hoofdkantoor in Rotterdam van Mees & Zoonen Marsh & McLennan B.V. Deze verzekeringsmakelaar ondersteunt de activiteiten. In de werkgroep zitten deskundigen van allerlei bij molens betrokken organisaties.

Noodplannen

We zijn een presentatie aan het voorbereiden voor de Brandweerinspecteurs Cultuurbescherming. Wij vinden, dat we deze mannen vooral bij de molens moeten betrekken. Doel daarbij is het maken van zo veel mogelijk aanvalsplannen voor molens en brandweeroefeningen bij molens.

Beveiligingsinstallaties

Er is een aanvraag ingediend bij de Rijksdienst voor de Monumentenzorg voor een experiment met twee blusinstallaties in molens. Beide installaties alarmeren automatisch de brandweer.

De A-installatie blust automatisch bij begin van brand met leidingwater of oppervlaktewater, afhankelijk van de situatie. De B-installatie is bestemd om op de brandweerwagen aangesloten te worden en de molen van binnen goed nat te maken. De B-installatie is goedkoper. Het is de bedoeling twee molens in Friesland hiermee uit te rusten en een programma van beproevingen hiermee uit te voeren. Tenslotte wordt er een presentatie gemaakt van de resultaten. Het is spannend, of het doorgaat.

Zojuist is bekend geworden, dat Dick Abelskamp moet afhaken. Wij missen hiermee zijn praktische inbreng en waardevolle eenvoudige manier om dingen te zeggen. Wij hopen hem nog jaren te behouden als molenvriend, korenmolendeskundige en coördinator bliksembeveiliging. Dick, het beste!

Erik Stoop & Luuk van der Werf

Risicobeheer begint met bedreigingen

Molens staan bloot aan allerlei gevaren, bedreigingen, ook wel risico's genoemd. Dit artikel gaat over de mogelijke oorzaken daarvan. De leer-schoon van de bedreigingen is keihard, want we doen ervaring op bij rampen. In dit artikel en volgende gaat het over schade en het voorkomen daarvan, zoals bedreigingen, repressie, preventie en molenrampen in het verleden en zo meer.

Kent u nog uw eerste? Mijn eerste was De Middelste Molen in Cabauw. Ik weet nog, dat ik kennis maakte. Het was in maart 1997. Langzaam met de weg meeslingend zag ik hem in de verte staan. Ik parkeerde bij de verbouwde boerderij van de poelier, zoals me gezegd was. Daar begon het grindpad. Tussen de knotwilgen door was hij te zien, klein nog steeds. Een klaphek door en dan ging het door een weiland, over een smal pad van gescheurde stroken beton met koeienvlaaien tussen het natte gras. Een paar zwanenkoppen bewogen in de sloot rechts enkele dampige weilanden verderop, ongeveer zoals poppen in een poppenkast. Het was nog fris.

Gevaarlijk opgeslagen strovoorraad.

Ineens kwam een haas me links voorbij, paniekerig sprintend met bolle ogen, de oren plat achterover. Ver achter me hield hij in, stak de oren op en keek me na, om dan ineens weer te verdwijnen. Een koppeltje vogels van een mij onbekende soort verscheen en kruiste mijn pad laag wikkend, een strakke route volgend. De wipmolen was groter geworden, de wieken in alle opzichten scheef. Een man liep er omheen. Hij zwaaide en ik deed hem na. Pas veel dichterbij zag ik, dat het Erik Stoop was, met wie ik had afgesproken. Hij had een petje op, klompen aan en een doorwerkjas. Hij rommelde met kettingen. Nu zag ik de kleuren, bruin en groen met witte randen langs bovenhuis en wieken.

Binnen was een bruingele houten kamer met bedstede. In de tegels van de kleine schouw een winterlandschap met een scheef afgebeelde stellingmolen. Er tegenover twee enorme deuren met panelen op de planken geschilderd. Namaak panelen compleet met schaduwen. Toen de deuren zich openden, verscheen een reusachtig ruwhouten wiel, dat langzaam krakend linksom draaide. Dit opende voor mij de poort naar een eeuwenoude machine.

Mijn eerste molen, De Middelste, is prachtig. De molen, waar ik afgelopen zaterdag was ook.

En dan staat er plotseling een molen in brand. Ineens is er bijna niets meer van over. Het gebeurde met molen De Veer in Haarlem op 3 mei 1998; de Vlietmolen in Lexmond op 1 november 1997; de Blokweerse Molen in Kinderdijk op 27 juli 1997; de Walvisch in Schiedam op 14 februari 1996; de Putmolen in Aarlanderveen; de Noordeveldse Molen in Dussen enzovoort. En dan zijn er partiële branden geweest, die gelukkig met succes geblust zijn, maar toch ook voor veel ellende hebben gezorgd.

En waardoor komt dat nou? Vaak is de oorzaak niet bekend, omdat bewijsmateriaal in de brand verloren is gegaan. Er is in 1996 een enquête gehouden onder moleneigenaren. Vijf studenten van de Hogeschool Haarlem hebben de resultaten hiervan beschreven in het rapport 'Marktonderzoek naar de mogelijkheden voor een collectieve verzekering voor molens'. Opdrachtgever was De Hollandsche Molen. In de jaren 1986 t/m 1995 werd bijna het hele schadebedrag veroorzaakt door storm (17%) en brand (83%). De aantallen waren: storm: meer dan 40 claims en brand: 7 claims.

Stormschade komt vaak voor, waarbij het schadebedrag meestal niet zo groot is. De kans op brand is kleiner, maar de schade groot, mogelijk totaal.

Storm

Gebrek aan onderhoud en stormschade worden vaak in één adem genoemd. Alles, dat niet goed vast zit, kan weg waaien. De betrokkenen weten dat heel goed. Andere oorzaken zijn bij molenaars

bekend, zoals het niet goed verankeren van de wieken. Het komt voor, dat een ketting gestolen wordt. De molen staat met de kont in de wind. Er staat een raam open. Gelukkig besteedt de opleiding voor vrijwillige molenaar van Het Gilde hieraan veel aandacht. Met tevredenheid hebben we in dit blad al eens vastgesteld, dat de plotselinge storm op zaterdagmiddag 7 juni 1997 zeer hevig en onverwachts kwam en geen materiële schade van betekenis heeft kunnen aanrichten. We hebben goede molenaars in dit land.

Brandstichting

Je kunt ze niet tegenhouden, heb ik meer dan eens horen zeggen. Dat is niet helemaal waar. Buren kunnen in veel situaties een oogje in het 'opgerolde' zeil houden. Het is dan wel zaak om regelmatig iets te doen aan een goede relatie met hen. Als mensen worden aangesproken, wanneer ze op het erf komen, dan werkt dat preventief.

Molens zijn makkelijk in brand te steken, met als enige uitzondering de hoge stenen stellingmolens. Behalve, als er iets brandbaars bij staat, zoals afval of pallets. Een houten bouwsel, zoals een schuur, heeft hetzelfde nadelige effect.

De plek, waar de molen staat, kun je niet eenvoudig veranderen. In mijn woonplaats Nieuwegein gaat het toevallig gebeuren, maar dat ligt aan de biotoop. Op plaatsen, waar meer mensen zijn, is meer vandalisme. Als de molen op een punt staat, waar het druk is geworden, dan is het tijd voor maatregelen.

Een hek helpt heel goed tegen 'geintjes'. In Rotterdam staan twee molens vlak bij elkaar, De Ster en De Lelie met hekken van twee meter hoog met prikkeldraad. Ze staan op de voorplaat van de eerste Gildebrief van dit jaar. Een modern hek is niet mooi en het heeft er vroeger nooit gestaan. Maar een hek helpt wel.

Riet is meer brandbaar dan hout. Het kan brandvertragend worden geïmpregneerd. Dat geeft bescherming tegen een vuurpijl en als er een klein stuk brandend materiaal tegenaan wordt gegooid.

Uit betrouwbare bron heb ik vernomen, dat deze brandvertragende behandeling goed werkt op de zijkant en bovenop het riet, maar niet tegen aansteken vanaf de onderkant. De rietstengels werken dan als schoorsteentjes en een klein vlammetje is genoeg voor het ontketenen van een grote brand.

Werkzaamheden met vuur

Als er een vakman of -vrouw nodig is, zoals een loodgieter of een schilder, werkt deze doorgaans met goede bedoelingen. Het gaat mis door onbekendheid, haast of een iets mindere betrokkenheid. Vooraf praten kan helpen. Daarbij kan de vraag gesteld worden, of het zonder vuur kan, want de molen is een brandbaar ding. Vuur-loze methoden zijn schroef-fittingen, lijm, koude kleefstof en voor de schilder een afbijtmiddel.

Als het toch echt met een vlam moet, kunnen er vooraf veiligheidsmaatregelen worden afgesproken, opgeschreven en wellicht zelfs ondertekend. Het gaat dan vooral om het weghalen van brandbare materialen, het nat maken of afdekken en er bij blij-

ven met een blusser in de hand en een telefoon vlakbij, tot een half uur na de klus.

Rommel, stof en afval

Orde en netheid hebben een sterk positief effect op de veiligheid. Schoonmaak is heel belangrijk, omdat het stof in een molen doorgaans erg brandbaar is. Alleen steengruis is onbrandbaar stof. Als er brand ontstaat in een stoffige omgeving, dan kan het stof vlam vatten en verspreid het vuur zich snel. Veel opslag is nadelig, want het betekent veel brandbaar materiaal. We noemen dat een hoge vuurbelasting. Voor afval geldt hetzelfde, een goede reden om het regelmatig langs de weg te zetten voor de vuilnisman of het weg te brengen. Buiten geldt het zelfde. Een opgeruimd erf draagt bij aan de veiligheid.

Open vuur en roken

Roken in de molen wordt gelukkig door vele molenaars verboden. We kunnen tevreden vaststellen, dat het besef voor deze dingen in behoorlijke mate aanwezig is. Echter, kaarsen, maar vooral olielampen en petroleumstellen (hoe sfeervol ook) zijn minstens zo gevaarlijk. Elk vuur in de molen is een risico.

Troep in een oude watermolen.

Brandgevaarlijke vloeistoffen

Petroleum voor een lamp en terpentijn voor verf zijn beide erg brandbare vloeistoffen. Als een fles breekt of een lamp omvalt, stroomt de olie over de vloer en damp het uit. In de ruimte komt er dan zoveel brandbare damp, dat een vonkje heel snel voor een onhoudbare brand zorgt, met een totaal verlies van de molen als gevolg. Daarom is het goed deze vloeistoffen mee naar huis te nemen en ze alleen in de molen te gebruiken, zolang het nodig is. De beste verpakking hiervoor is de veiligheidskan, een duur ding. Een plastic fles is beter dan een glazen fles vanwege de breekbaarheid van glas. Spuitbussen en gasflessen vallen ook onder deze categorie.

Elektriciteit

Allereerst het volgende. Als er spanning op de installatie blijft staan, wanneer de molen verlaten is, kan er door kortsluiting brand ontstaan. Moet er toch iets aan blijven, dan is het beter om daarvoor een aparte groep te hebben, die niets anders voedt. Alleen die groep blijft dan aan. Als het een koelkast betreft, is het de vraag, of dat echt nodig is, want een koelkast kan spontaan in brand vliegen. Elektriciteit veroorzaakt warmte en dat kan uit de hand lopen.

In veel molens is de installatie aangelegd door vrijwilligers. Dat hoeft geen bezwaar te zijn, als een erkende installateur daarna een keuring uitvoert en de geconstateerde gebreken worden verbeterd. Het is logisch dit weer te doen, als er wijzigingen zijn aangebracht, zoals uitbreidingen. Nieuwe apparaten met het KEMAKEUR zijn veiliger. Een goedkoop

tweedehands apparaat kan veilig zijn, als het is nagekeken en schoongemaakt voor gebruik in de molen.

Een speciaal gevaar schuilt in vastgetimmerde of kapotte snoeren, stekkers zonder trek-onderbreking en driewegstekkers. De stekker van elektrische verwarming of een ander zwaar apparaat kan het beste rechtstreeks in een stopcontact gestoken worden, niet via een verlengsnoer. Een opgerolde snoerhaspel wordt heet bij stroomafname; daarom is het beter dit altijd geheel uitgerold te gebruiken.

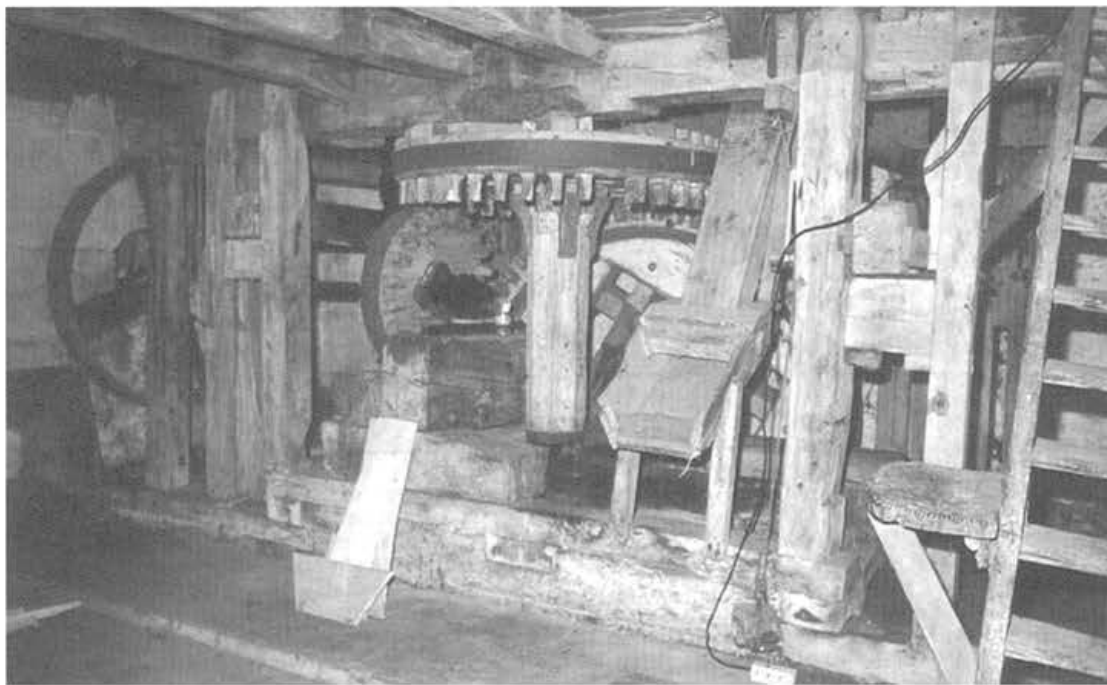
Brand vanuit de verwarming

Moderne verwarming met een gesloten gasketel en radiatoren is de veilige verwarming bij uitstek. De vast gemonteerde elektrische radiator, die correct is aangesloten, is ook veilig. Maar geldgebrek en sfeer-voorkeur leiden tot andere keuzes.

Kolen stoken in een potkachel is heel gezellig en kan in een poldermolen jaren goed gaan. Rondom de kachel moet het schoon zijn, want stof kan heel snel in brand gaan. Ook meubels, jassen en kranten kunnen dicht bij de kachel gaan branden. Het aansteken van de kachel is een extra gevaarlijk moment, vooral met materiaal, dat vonken of vlieg-as produceert en zolang de kachel open staat.

Hout stoken en 'alles' stoken geeft vonken, waarvoor de vonkenvanger is ontworpen. Bij verkopers van allesbranders en open haarden is daarover voldoende kennis.

'Open' kachels zijn de gevaarlijkste, zoals de schoorsteenloze types met butagasfles of petroleum of andere olie, straalkacheltjes en ventilator-kacheltjes. Omvallen betekent in principe een brand.

Zo kan het natuurlijk ook, zonder sfeerverlies.

Blikseminslag

Hierover kunnen we kort zijn. Het is een groot risico en er zijn vaak maatregelen getroffen. De meeste molens hebben immers ijzeren roeden, waaraan na het malen de kabel van de bliksemsbeveiliging wordt vastgeschroefd. Ook andere ijzeren onderdelen, zoals de bovenas worden met deze bliksemsbeveiliging verbonden. De kwaliteit hiervan wordt bijgehouden door installateurs en door kundige vrijwilligers van het Gilde van Vrijwillige Molenaars. Zij vullen elkaar goed aan. De Gildebrief houdt ons hiervan regelmatig op de hoogte. Men neemt dus heel wat maatregelen tegen bliksemschade. Het is een zaak van regelmatig blijven controleren en zo nodig repareren.

Tenslotte

Er zijn natuurlijk meer bedreigingen te noemen. Vaak zijn ze terug te voeren op de hierboven beschreven oorzaken. Maar als het uit de hand loopt, komt dat vaak door een combinatie van optredende risico's.

Er is veel aan te doen. Daarom zou ik zeggen: Loop eens door je molen en kijk, of er situaties zijn die beter kunnen.

Ik hoop dat dit alles duidelijk en acceptabel is. Mocht dat anders zijn, dan verneem ik het graag via Mees & Zoonen Marsh & McLennan B.V. (telefoon 010 - 406 06 32) of via de Gildebrief.

Luuk van der Werf

Een bezoek aan enkele Brabantse molens

Hoe een Zeeuw, een uit het noorden geïmporteerde Zuid-Hollander en een paar daar tussen in een geslaagde dag doorbrachten bij enkele Brabantse molens.

Op 5 september brachten René Bax (initiatiefnemer), Wim de Vries uit Goedereede, Jan de Witte uit Stellendam, Ernst Jan MacKloet uit Stellendam en ondergetekende uit Brielle een bezoek aan enkele Brabantse molens. René was op 2 juni 1997 één der examenkandidaten op molen de Windvang te Goedereede.

De standaardmolens van Heusden vormden ons eerste doel. Bij vertrek uit het westen leek het weer ons parten te gaan spelen. Motregen en windstille zijn nu niet bepaald de ingrediënten, waarop een molenaar zit te wachten. Maar de weergoden waren ons kennelijk goed gezind, want naarmate we ons doel in Brabant naderden, werd het geleidelijk aan droog en trok de wind aan.

Toen we aankwamen bij molen no. 2 op de Heusdense wallen, nodigde René Bax ons uit om mee te helpen bij het inspannen van de molen. Dit werd natuurlijk knokken met zoveel potentieel, maar het is gelukt. Het vangen met een trommelvang was voor mij een openbaring en het werkt uiterst nauwkeurig. Wat ons opviel, was, dat de kruisplaten bij deze molen op een andere dan de gebruikelijke wijze door de zonneblokken worden ondersteund. Gelukkig kwam er voldoende wind om even iets te kunnen malen.

Vervolgens bezochten we molen no. 1 van René Broos. Hier was men juist bezig met een fotosessie over bakkerijproducten. Dit ouwetje (overgebracht uit België) is nodig aan een grote opknapbeurt toe. Hopelijk voor René en voor de gemeente Heusden wordt daaraan binnen een redelijke termijn begonnen.

Nadat we René hadden geholpen met het klampen van de zeilen van molen no. 2 vertrokken we naar De Witte Molen van Meeuwen. De molenaar van deze molen bleek wegens ziekte verhinderd te zijn. Gelukkig was het mooi weer geworden en stond er bij de molen een picknicktafel, zodat we de inwendige mens op een geriefelijke wijze konden

versterken.

Vervolgens brachten we een bezoek aan de Noordeveldse Wip te Dussen. Deze wordt gerund door Piet v.d. Wiel en zoon Bram. Het is verbazingwekkend om te zien, hoe prachtig deze wipmolen na de brand wederom is opgebouwd. Het lijkt wel of hier meubelmakers aan het werk zijn geweest.

René Bax was intussen naar de Zuid-Hollandse molen in Hank vertrokken. Toen wij daar arriveerden was de zuidoostenwind inmiddels aangetrokken tot kracht vier à vijf en haalde het gevlucht gemakkelijk de 80 enden. Zware buien trokken zowel in het noorden als in het zuiden langs de zware poldermolen en brachten voldoende wind. In de gezellige woning van de molen trakteerde René ons op - door z'n schoonmoeder gebakken - volkoren krentenbollen van uitmuntende klasse. Deze gingen er na een dag met zoveel indrukken in als koek. Dat was, denk ik, ook de bedoeling.

Na de molen op aanwijzingen van René veilig te hebben "weggezet", vertrokken we weer huiswaarts. Al met al een leerzame dag, waarover we nog lang zullen kunnen napraten, en een initiatief, dat zeker voor herhaling vatbaar is.

Beide René's, Piet en Bram, namens de groep bedankt voor jullie gastvrijheid.

Sjoerd Gaastra

Uitslag Actie Magma 2000

Het Gildebestuur heeft na het verstrijken van de uiterste inzenddatum via loting bepaald, welke inzender van het aanbod van de heer Scheepbouwer gebruik mag maken. Als gelukkigen zijn Jos Kors en Hans van Tiggelen van korenmolen **De Zandhaas** uit de bus gekomen. Jos en Hans, gefeliciteerd met de prijs en veel succes met de afronding van de restauratie van De Zandhaas.

Andreas de Vos

Reactie op "Nationale Molendag in den lande"

In dit artikel van Gildebrieff 98/3 wordt, aan de hand van de ingekomen enquêteformulieren, een globaal overzicht gegeven van het verloop van de 'molendag' in de verschillende provincies.

Als ik dan lees, hoeveel sommigen eraan hebben gedaan om bezoekers op de molen te krijgen, vraag ik me wel af of die dan voor de molen komen of voor het 'andere'. Men zou eens moeten uitrekenen, wat het kost om op één dag meer bezoekers te krijgen en wat het kost om bijvoorbeeld regelmatig een kleine advertentie te plaatsen in een regionale krant. De vraag is zelfs, of wij, als molenaars, blij moeten zijn met zoveel publiek op de molen in korte tijd. Onder andere het veiligheidsaspect en het contact met de bezoekers spelen dan een rol. Ik voor mij heb liever regelmatig op zaterdagmiddag enkele bezoekers op de molen. Daarvoor is geen extra inspanning nodig en er is dan veel meer tijd voor een gesprek. Op die manier zal de bezoeker met veel meer informatie en daardoor meer tevreden naar huis gaan en dat is toch uiteindelijk de bedoeling.

Volgens mij zal men ermee rekening moeten houden dat het steeds moeilijker zal worden om veel publiek naar de molen te krijgen. De concurrentie van andere toeristische activiteiten in het week-end wordt steeds groter.

Dan kom ik bij het stukje over Limburg. Daarin treft mij de opmerking over de 'Eendracht maakt Macht' in Meterik, als reactie op mijn enquêteformulier. Daarin wordt gesteld, dat er minder bezoekers op 'Molendag' waren gekomen omdat de molen een week eerder door de gemeente Horst aan de stichting 'Molen Eendracht maakt Macht' was overgedragen. Daarover wil ik iets zeggen. De molen werd op zaterdag 2 mei, in de namiddag, overgedragen en op zondag 3 mei was er 'open dag', waarop ongeveer 250 bezoekers afkwamen. Men hield de overdracht bewust niet op NMD. In de inleiding van het verslag geeft de schrijver ervan reeds aan, dat in Limburg de zaterdag niet zo geschikt lijkt te zijn voor NMD. Zou de overdracht op die dag zijn geweest, dan hadden wij niet veel meer bezoekers gekregen dan nu het geval was, ongeveer 80. Men heeft de 'open dag' daarom bewust op zondag gehouden. Tijdens gesprekken met collega-vrijwilligers vond vrijwel iedereen, dat NMD geen geschikte dag is voor een overdracht, een heropening o.i.d., omdat zij dan de betreffende molen niet kunnen bezoeken; iedereen is dan aan zijn eigen molen gebonden. Voor de officiële overdracht was, om een aantal redenen, de namiddag gekozen. Daarom was er geen extra publiek. Tot zover over de "Eendracht maakt Macht".

Wat betreft publicaties over NMD: in de regiobladen, omgeving Horst, heeft een artikel gestaan, de lokale radio heeft er aandacht aan besteed en de regionale kabelkrant is op een aantal dagen een stukje tekst over molendag te zien geweest. Er is dus voldoende aandacht aan besteed.

Belangrijk bij het trekken van bezoekers is, dat bij de molen voor voorbijgangers goed duidelijk en opvallend moet zijn aangegeven, wanneer zij de molen kunnen bezoeken. Een klein publicatiekastje bij de molen zou hiervoor op zijn plaats zijn. En als de molen open is, moet natuurlijk de blauwe wimpel uithangen en, goed zichtbaar, een bord worden opgehangen of neergezet met de mededeling, dat de molen kan worden bezocht.

Behalve dat heb ik de ervaring, dat er, als de molen draait, meer bezoekers komen dan wanneer deze stil staat. Een zeer belangrijke factor voor molenbezoek is ook het weer. Hierop hebben wij echter helaas (of gelukkig?) geen invloed. Of het moet zijn, dat de biotoop allesbehalve ideaal is en de molen daardoor niet kan draaien. Daar is misschien wel iets aan te doen.

Nog veel bezoekers en veel maalplezier!

Toon van As, vrijwillig molenaar op de beltmolen
'Eendracht maakt Macht' in Meterik

V Fa. J. J. Vendrig & Zn.
GROOT- EN KLEINVERPAKKING

VENDRIG'S PAPIERENZAKKEN VOOR UW BAKKERSMEEL:

Wij leveren zakken van

1-30 pond.

Zakken van 25 kg.

Wit en bruin.

Het bedrukken van de zakken met uw

eigen molen is mogelijk.

Bel geheel vrijblijvend voor onze

concurrerende prijzen.

Julianalaan 15

3417 GJ Montfoort

Tel. 0348-471521

Fax. 0348-471512

Malen om den brode?

- * baktarwe / bakrogge
- * meel, bloem en mixen

Natuurgraan

- kleinverpakking
- * levering door heel Nederland
- * advisering

**MOLEN
DE HOOP
WERVERSHOOF**

Zijdwijk 15 - 1693 NZ Wervershoof
telefoon 0228-582720 - fax 0228-581314

Wij produceren onder H.A.C.C.P.

- H.P.M. van Gils, Wilgenlaan 2, 4871 VD Etten-Leur
- J.L. Bos, Lange Brugstraat 6, 4871 CP Etten-Leur
- E. Moonen, Doelenstraat 39, 5081 CK Hilvarenbeek (herexamen theorie)

Dinsdag 20 oktober op molen "De Eersteling" te Hoofddorp:

- Mevr. G. van Duijn-Koning, Antaresstraat 11, 1829 CP Oudorp (2e examen)
- J. Vroege, Appelstraat 22, 3442 HJ Woerden
- J.L.C. Kalis, Molenweg 4, 1251 LT Laren

Groninger molen in Zaanse feesttooi

Harmannus Noot zond ons deze opname van de Grote Poldermolen bij Slochteren, gestoken in een ongebruikelijk jasje, ter gelegenheid van het huwelijk van de dochter van de vrijwillig molenaar, Marina Kosmeijer.

Maandag 28 september op molen "De Fram" te Woltersum:

- R. Beugel, Hoofdwijk 161, 9626 AD Schildwolde
- K.T. Biesen, Vindicatstraat 50, 9741 CZ Groningen
- R.P.Th. Vermeulen, Dorpsweg 49, 9798 PD Garmerwolde

Vrijdag 2 oktober op molen "De Kroon" te Arnhem:

- S.W. Verheijen, Ds. J.A. Visserstraat, 6988 AL Lathum
- Mevr. S. Veen, Graaf Florishof 12, 3632 BS Loenen a/d Vecht
- J.W. van Olmen, Kerkstraat 10, 6988 AG Lathum

Maandag 5 oktober op molen "De Lelie" te Puttershoek:

- J. Hooghwerff, Schenkeldijk 77, 3291 EP Strijen
- H. Korevaar, Slotplein 37, 2967 XD Langerak

Woensdag 7 oktober op molen "De Twee Vrienden" te Nieuw Borgvliet:

- J.P.A. van de Reijt, Broekakker 42, 4813 NE Breda

UITGAVEN VAN HET GILDE VAN VRIJWILLIGE MOLENAARS

ten behoeve van de opleiding tot vrijwillig molenaar

HET ENTREEPAKKET

De basiscursus - voor zover gereed.
Alle lesstof wordt herschreven en zal in de komende jaren verschijnen.

Verzamelinformatie:

Praktisch lesmateriaal

De leden in opleiding dienen dit lespakket bij aanmelding aan te schaffen. Het bevat de benodigde theorie voor de opleiding.
De prijs bedraagt f 70,-.

UITGAVEN TER VERBREIDING VAN DE KENNIS OVER MOLENS

Informatie XXII - Bovenassen

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Informatie XVI - Waarom draaien molens linksom. Waarom helt de bovenas. De tonmolen.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

Wiekssystemen voor polder- en industriemolens
Te bestellen door overmaking van f 25,- (incl. porto) op ABN AMRO rekening 55.44.45.050
t.g.v. G.J. Pouw te Naarden

Informatie XX

Kruiwerken.
Prijs: f 10,- (incl. porto).

Informatie XXI - Weercursus.

Prijs: f 12,50 (incl. porto).

GRATIS UITGAVEN

- Statuten en het Huishoudelijk Reglement
- Bladen voor het maalboekje voor leden in opleiding en geslaagde leden
- Examenen
- Modelcontract vrijwillig molenaar
- Folder Gildeverzekeringen

Voor inlichtingen over de Gilde-uitgaven en bestellingen kunt U contact opnemen met:

de ledenadministratie

Mevr. E.N. Pouw-Schipper
Zwarteweg 70, 1412 GE Naarden
tel.: (035) 694 54 28

(niet op zaterdag, dan zijn wij op de molen!)

AANBEVOLEN LITERATUUR VOOR DE OPLEIDING

Molens

Ir. F. Stokhuyzen
Kopie op A4-formaat.
Prijs: f 25,- (incl. porto).
Te bestellen bij de ledenadministratie.

Opleiding Watermolenaar

Ing. J. den Besten
Te bestellen door overmaking van
f 50,- op girorekening 139754 t.n.v.
J. den Besten te Loenen aan de Vecht.

Zingende Stenen

D.J. Abelskamp
Prijs: f 45,- (incl. porto).

Rond Zingende Stenen

D.J. Abelskamp
Prijs: f 45,- (incl. porto).
Beide boeken zijn te bestellen door overmaking op girorekening 148232 van Rabobank Mid-Westland t.g.v. rekening 13.53.85.210 van G.W.M. Barendse, penningmeester van de Cursuscommissie, te Poeldijk.
Bestelt U beide boeken gelijktijdig, dan is de prijs f 80,- (incl. porto).

Veiligheid op Wind- en Watermolens

"De Hollandsche Molen"
Prijs: f 10,- (incl. porto).
Te bestellen bij de ledenadministratie.

De volgende Gildebrief verschijnt omstreeks:
15 maart 1999

